

SCREENING AF
KULTURMILJØER
**HORSENS
KOMMUNE**

PROJEKTTEAM

Mogens A. Morgen

Simon Ostenfeld Pedersen

Sidse Martens Gudmand-Høyer

Nina Ventzel Riis

Mette Boisen Lyhne

Frida Nielsine Bommenskjold Thomsen

Projektet udføres af Arkitektskolen Aarhus i samarbejde med Realdania. Rapporten må ikke gengives, undtagen i sin helhed, uden godkendelse fra Arkitektskolen Aarhus.

FORORD

Arkitektskolen Aarhus satte med projektet Screening af Danmarks Kulturmiljøer fokus på kulturmiljøer og bebyggede helheder i Danmark. Formålet med en screening er, at udvælge særligt værdifulde kulturmiljøer, og med projektet at pege på de værdier og udviklingspotentialer, som den byggede kulturarv rummer.

Kulturmiljøer handler ikke blot om bevaring, men skal have værdi for mennesker i dag. De fysiske spor i kulturmiljøerne fortæller steds-specifikke og ofte kraftfulde historier, som potentielt kan styrke lokale erhverv og tiltrække turister og tilflyttere, såfremt deres fortællekraft aktualiseres og aktiveres.

Projektets ambition er at tilvejebringe et strategisk og metodisk overblik, hvormed kommunerne kan identificere kulturmiljøernes værdier. De lokale fortællinger synliggøres og bliver derved et redskab til at aktivere kulturmiljøerne som en ressource for udvikling i kommunerne.

Gennem en dialogbaseret proces med de kommuner som Arkitektskolen Aarhus har besøgt, er der udviklet en metode til Screening af Kulturmiljøer (SAK). Målet er at tilvejebringe et håndterbart redskab, der på enkel vis kan anvendes af kommunerne, som er myndighed på kulturmiljøområdet.

Kulturmiljøerne i Danmark rummer store bygningskulturelle værdier med mange spændende kulturhistoriske fortællinger. Ved at sætte disse fortællinger i spil kan vi sammen bevare og udvikle kulturmiljøernes store iboende potentialer.

SCREENING AF DANMARKS KULTURMILJØER

Kulturmiljøer har en unik sammensætning af stedbundne fortællinger og potentialer, der kan udvikles som styrkepositioner i kommunen. Kulturmiljøer giver os en forståelse af, hvem vi er, og hvor vi kommer fra. Og udvikling af kulturmiljøernes bygningskultur kan være en god forretning – ikke alene for den enkelte ejer, men også for omkringliggende boliger og kommunen som helhed, fordi kulturmiljøerne kan skabe øget livskvalitet og økonomisk værdi i forhold til turisme, erhverv og bosætning.

Arkitektskolen Aarhus har tidligere gennemført en strategisk screening af kulturmiljøer i 52 kommuner i forbindelse med forskningsprojektet - Screening af Danmarks Kulturmiljøer. Nærværende rapport bygger videre på dette arbejde og er udført som en del af forskningsprojektet *Bæredygtige Kulturmiljøer* på Arkitektskolen Aarhus, der undersøger hvordan vores værdifulde kulturmiljøer og den arkitektoniske kulturarv kan spille en aktiv rolle i en mere bæredygtig udvikling af vores byer og landdistrikter.

Hertil har Arkitektskolen Aarhus udviklet metoden Screening Af Kulturmiljøer (SAK). Metoden, der er koordineret med danske og internationale værdisætningsmetoder, er udviklet med henblik på den kommunale planlægning og private rådgivere, men værktøjet kan tilpasses andre formål.

Screeningsmetoden kombinerer eksisterende registreringer med faglig viden og besigtigelser af kulturmiljøerne, som de foreligger i dag. Kulturmiljøerne vurderes ved en værdisætning af deres kulturhistoriske værdi, arkitektoniske værdi og integritetsværdi. På baggrund heraf vurderes kulturmiljøernes samlede fortællerværdi, der danner grundlag for en nuanceret udvælgelse og prioritering. Heri indgår også en stillingtagen til kulturmiljøernes egenskaber for at fremme turisme, bosætning, erhverv og kultur, som kan udgøre et stærkt udviklingspotentiale for den enkelte kommune.

På baggrund heraf er der for udvalgte kulturmiljøer lavet en detaljeret kulturmiljøanalyse, der indeholder en beskrivelse af kulturmiljøet, dets fortælling, dets værdier, bærende elementer og egenskaber samt anbefalinger for en fremtidig fokusering. Kulturmiljøanalysen indeholder fire diagrammer, der viser kulturmiljøets afgrænsning og oversigt, kulturmiljøets værdifulde strukturer, kulturmiljøets værdifulde bygninger samt anbefalinger til fremtidig fokusering af kulturmiljøet.

Metoden er udviklet i dialog med kommuner, museer og andre interessenter og vil løbende blive opdateret som en del af forskningsprojektet. I tilknytning til projektet holder Arkitektskolen Aarhus kurser for fagfolk om kulturmiljøer.

METODE TIL SCREENING AF KULTURMILJØER (SAK)

SCREENINGSKRITERIER

- 1) Kulturmiljøet skal være udpeget, eller kunne overvejes som udpegning, i kommunen
- 2) Kulturmiljøet skal indeholde et bebygget miljø eller helhed (ikke enkeltstående bygninger, monumenter, gravhøje, ruiner, voldsteder, diger eller lign.)
- 3) Kulturmiljøet skal rumme en bærende fortælling, der kan opleves på stedet gennem synlige spor

RAPPORTENS INDHOLD

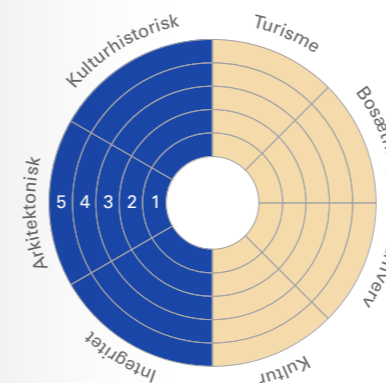
Denne rapport indeholder et skema over kommunens kulturmiljøer, kort- og billedmateriale samt uddybende kulturmiljøanalyser for udvalgte kulturmiljøer i kommunen. Skemaet sammenfatter vurderingen af det enkelte kulturmiljøes værdier og egenskaber:

KULTURMILJØETS VÆRDIER skal være aflæselige i dag og baserer sig på en vurdering af følgende tre værdiparametre, der rangeres fra 1 til 5, hvor 1 er lavest og 5 højst:

- **Kulturhistorisk værdi:** Hvordan vurderes kulturmiljøets historiske betydning og kulturhistoriske fortællerværdi?
- **Arkitektonisk værdi:** Hvordan vurderes kulturmiljøets rumlige, formmæssige og arkitektoniske kvaliteter?
- **Integritetsværdi:** Hvordan vurderes kulturmiljøets helhed og sammenhæng?

KULTURMILJØETS EGENSKABER er en indikator for iboende egenskaber ved et kulturmiljø. Kulturmiljøets egenskaber vurderes ud fra følgende fire kategorier, der rangeres fra 1 til 5, hvor 1 er lavest og 5 er højst:

- **Turisme:** Har kulturmiljøet særlige egenskaber, der kan fremme turisme og/eller turismerelateret virksomhed?
- **Bosætning:** Har kulturmiljøet særlige egenskaber, der kan rumme bosætning og/eller være en ressource for tilflytning?
- **Erhverv:** Har kulturmiljøet særlige egenskaber, der kan rumme og/eller være en ressource for virksomheder og erhverv?
- **Kulturformidling:** Har kulturmiljøet særlige egenskaber inden for formidling af kulturoplevelser og/eller aktivering af stedets fortælling?

TEMAER FOR KULTURARVEN I HORSENS KOMMUNE

De kulturhistoriske temaer er gennemgående hovedtræk, som har spillet en væsentlig rolle for egnens udvikling. Temaerne er karakteristiske for flere af de screenede kulturmiljøer, der i kraft af deres fysiske fremtræden afspejler bærende fortællinger i kommunen.

LANDBRUGET OMKRING HORSENS FJORD

Horsens Kommune karakteriseres ved et dramatisk istidslandskab, som kommer til udtryk i ådale og fjordkyststrækninger såvel som i kuperede landbrugsarealer. Det frodige landskab omkring Horsens Fjord udgør frugtbar landbrugsjord, der har skabt gode betingelser for en række herregårde og slotte. Historisk kender man til 17 herregårde, hvoraf de 10 kan føres tilbage til middelalderen. Af de tilbageværende slotte og herregårde kan nævnes Boller Slot, Bygholm Slot, Stensballe Hovedgård og Tyrrestrup, som alle har stor kulturhistorisk betydning og vidner om velstanden på Horsens-egnen.

Gårdene med de store ejerlav har været forudsætning for husmandskolonierne i kommunen. Horsens Kommune kendetegnes ved at have omfangsrige husmandskolonier med mange husmandssteder. Tyrrestrup, Sejet Nørremark og Boller husmandskoloni ligger alle omkring Horsens Fjord og er eksempler på, hvordan jorden fra de store gårde er blevet udstykket til husmandsbrug i første halvdel af 1900-tallet.

HORSENS KØBSTAD

Med sin placering i bunden af fjorden blev Horsens et naturligt centrum for handel, og fra havnen skete en omfattende transport af varer til og fra byen. Byens hovedtræk udvikledes af to omgange. Første gang i middelalderen, hvor byen fik status af købstad. Middelalderbyens omfang svarede i store træk til det nuværende kulturmiljø 'Horsens gamle bymidte' (kulturmiljø nr. 7), og først i 1800-tallet skete den næste kraftige udvikling i byen, der hermed voksede uden for byportene. Særligt den nye jernbane, forbedringer af havnen og statsfængslet fra 1853 var med til at sikre byens eksplosive udvikling, som

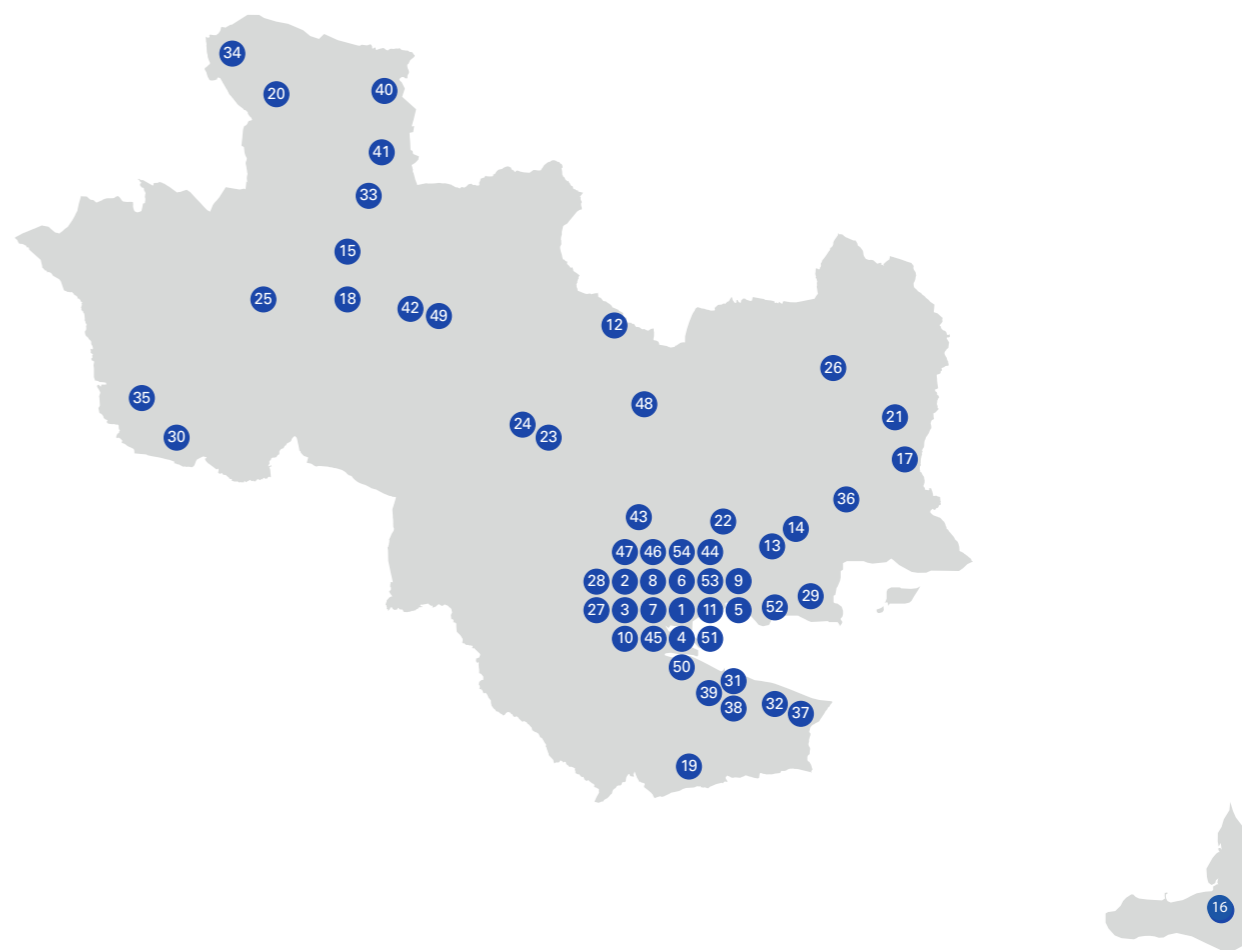
resulterede i, at byens indbyggertal blev fordoblet i løbet af et århundrede. I den ældste bydel omkring Søndergade, Nørregade og Smedegade kan man opleve spor efter den industri, som medvirkede til byens vækst. Her findes en række velbevarede baggårdsmiljøer, hvor der blev produceret jern, tekstil og tobak, samt købmændsgårde, der vidner om et blomstrende handelsliv i købstaden. Baggårdsmiljøerne udgør byens bagside og rummer en vigtig del af Horsens historie, men fremstår skjulte og utilgængelige. Der ligger således et stort potentiale i at "vende byen på vrangen" og få åbnet op for Horsens' skjulte kulturarv, baggårdene.

VANDKRAFT I HORSENS KOMMUNE

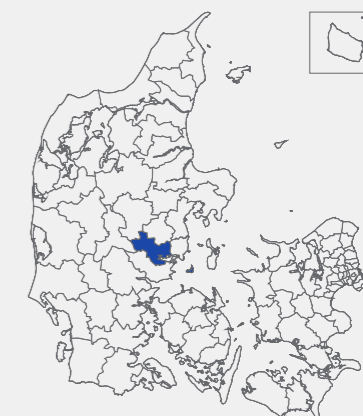
Horsens Kommune gennemskæres af Horsens Fjord i syd, det Midtjyske Søhøjland med bl.a. Mossø og Salten Langsø i nord samt flere smeltevandsdale og åer, og kulturarven i kommunen er således flere steder formet af vandet. Allerede i 1200-tallet udnyttede munkene i Voer Kloster Gudenåens løb til forsyning af klostrets vandmølle ved hjælp af udgravede kanaler. Hvor Voer Kloster lå, ligger i dag Klostermølle, der med sin imponerende tørrelade og nærhed til udkigspunktet Sukkertoppen er et populært udflugtsmål. Kommunen har gennem historien været rig på vandmøller, og i 1780 fandtes der i alt 15 vandmøller. Vandmøllerne udgør en betydelig del af kommunens kulturhistorie og er repræsenteret i flere af kulturmiljøerne.

Vandkraften har også sat sit præg på kommunens nyere kulturmiljøer. I løbet af 1800- og 1900-tallet blev en række fabrikker anlagt omkring Gudenåen, hvor de genererede strøm til produktion, heriblandt Vestbirk Garn- og Trikotagefabrik. I 1924 åbnede Vestbirk Vandkraftværk, som udnytter Gudenåens vand i elproduktionen. I dag står vandkraftværket yderst intakt og har potentiale for formidling af vandets betydning i kommunen. Det kunne med fordel inddrages som satellitmuseum til Horsens Industrimuseum som formidlingscenter og udflugtsmål.

SCREENEDE KULTURMILJØER I HORSENS KOMMUNE

Region: Region Midtjylland
Kommunenummer: 615
Indbyggertal: 97.392 (2024)
Største by: Horsens (63.903 indbyggere i 2024)
Kulturmiljøer: I Horsens Kommune er der på besigtigelsestidspunktet udpeget 98 kulturmiljøer, som indgår i Kommuneplan 2021-2033. Horsens Kommune er en sammenlægning af kommunerne Horsens, Brædstrup samt Gedved. Der er udgivet Kommuneatlas for den tidligere Horsens Kommune (1991). I forbindelse med nærværende projekt og i dialog med Horsens Kommune er der udarbejdet en liste med i alt 54 kulturmiljøer, som danner baggrund for screeningen.

BESIGTIGELSESKEMA

Værdisætningen og potentiale vurderingen baserer sig på en vurdering fra 1 (lavest) til 5 (højest) på de forskellige parametre

1

NY HAVNEGADE

Ny Havnegade er et boligkvarter opført i slutningen af 1800-tallet med lav bebyggelse, der udgøres af byhuse fra slutningen af 1800-tallet. Flere af husene har historicistiske træk, og til hvert hus hører en forhave og en baghave. Kvarteret strækker sig mellem Lunden mod nord og havnen mod syd. Karakteristisk for Ny Havnegade er det faldende terræn.

2

ARBEJDERNES BYGGEFORENING, STEFANSGADE

I forbindelse med den store befolkningstilvækst i slutningen af 1800-tallet, som følge af industrialiseringen, var der mangel på boliger til de mange landarbejdere, der flyttede til byen. Man stiftede i 1871 Arbejdernes Byggeforening og få år senere, i 1875, blev der opført arbejderboliger i Stefansgade. I hvert hus har der boet 4 familier.

3

VESTBYEN

Vestbyen er et sammensat kulturmiljø bestående af industribygninger samt flere typer af beboelse, blandt andet villaer, byhuse, arbejderboliger og lejlighedskomplekser. Den gradvise udvidelse af industrien i Horsens By og dermed det stigende behov for nye boligkvarterer ses tydeligt i Vestbyens kompleksitet.

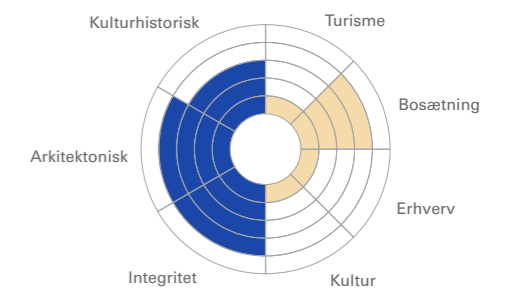
4

HAVNETREKANTEN OG GASVÆRKSKVARTERET

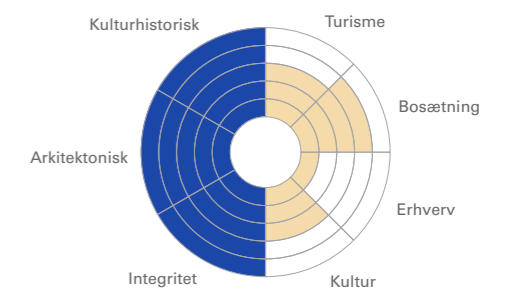
Havnetrekanten er opført som en del af den tidlige industri i Horsens i 1830'erne. I 1913 blev der opført en toldbod, tegnet af Hack Kampmann. Til den fortsat voksende industri opførtes i 1800-tallet Gasværkskvarteret, der ligger nord for Havnetrekanten. Industrimuseet er blevet inkluderet i Havnetrekantens fortælling om industriens betydning for byens udvikling.

● VÆRDISÆTNING ● EGENSKABER

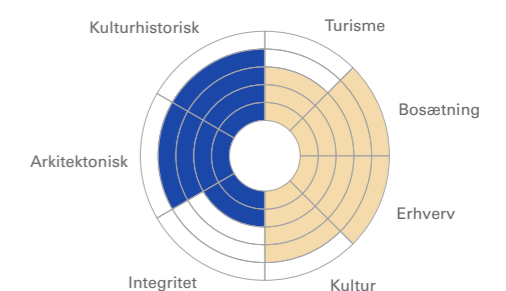
Bevaringsværdierne knytter sig til det velbevarede vejforløb og de velholdte bygninger, der fremstår oprindelige i deres udtryk, og tidligere er blevet beskrevet med et "engelsk" præg. Ny Havnegade har dermed høj arkitektonisk værdi såvel som en høj grad af integritet.

Ny Havnegade har gode egenskaber for bosætning, da det ligger attraktivt mellem byparken Caroline Amalie Lund, havnefronten samt tæt på byens centrum. En bevarende lokalplan er med til at sikre selve gadens bebyggelse, men byggeriet ved havnefronten begrænser udsigten fra gadeforløbet.

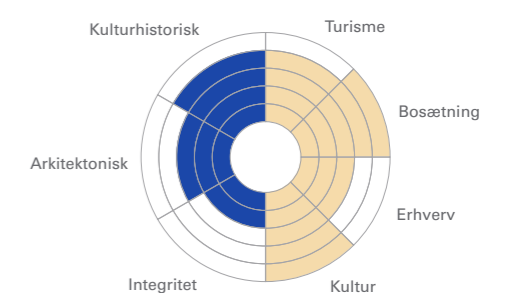
De bærende værdier knytter sig til arbejderboligernes velholdte og oprindelige udtryk, der sikrer kulturmiljøet en høj arkitektonisk og integritetsmæssig værdi. Den kulturhistoriske fortælling er tydelig, da kulturmiljøet ligger i tæt relation til de industrielle byggerier, arbejderboligerne var planlagt til at skulle betjene.

I dag huser bebyggelsen private boliger og ligger i et attraktivt område for bosætning tæt på kulturtilbud og byens historiske centrum. Kulturmiljøet har også gode egenskaber inden for turisme og kultur grundet placeringen i kulturmiljøet Vestbyen og den tætte relation til Ceres Centeret.

Efter flere omgange med byfornyelser fremstår Vestbyen lettere fragmenteret, hvilket svækker miljøets integritet. De kulturhistoriske og arkitektoniske værdier er derimod høje, primært på grund af baggårdsmiljøerne, de industrielle bygninger og arbejderboligerne der fortsat afspejler byens periodevise udvidelse gennem tiden.

Det er særligt de velbevarede og forskellige typer af beboelse, der gør kulturmiljøet til et attraktivt område for bosætning. Kulturmiljøet rummer gode egenskaber for kulturformidling og kulturelle aktiviteter blandt andet på grund af Vestbyens Beboerhus og en skatepark. Desuden er flere typer erhverv med til at aktivere kulturmiljøet.

Miljøet har høj kulturhistorisk værdi, som knytter sig til de bevarede industri- og beboelsesbygninger. De formidler tilsammen Horsens' blomstrende industri og den byudvikling, der fulgte med. I 2017 opførtes der ny bebyggelse på Havnetrekanten, der svækker områdets integritet og arkitektoniske kvaliteter.

Havnetrekanten og Gasværkskvarteret rummer mange boliger, og placeringen tæt på byens centrum og havnefronten, gør kulturmiljøet til et attraktivt område for bosætning. Havnefronten og industrimuseet sikrer kulturmiljøet gode egenskaber inden for kultur og turisme.

5

SOMMERVILLAER PÅ NÆSSET

Sommervillaerne på Næsset ligger i en enklave ud til Horsens Fjord, og de yderste har grunde ned til fjorden. De store villaer er opført som sommerresidenser til borgerskabet fra slutningen af 1800-tallet i nationalromantisk, engelsk cottage- og klassicistisk stil. Flere oprindelige villaer er erstattet af ny bebyggelse. Kvarteret bindes sammen af lindealléer.

6

VILLAKVARTER OMKRING LUNDEN

I det kuperede terræn omkring Lunden ligger vil-lavejene Frederiksgade, Hulvej, Sommerlystgade, Carolinelundsvej, Højlundsgade, Østergade, Sol-vej, Akacievej, Godthåbsgade, Geneesgade, Tegl-gårdsvej, Carl Johans Gade og Sundvej, hvis be-byggelse består af store, forskelligartede villaer fra første halvdel af 1900-tallet i Bedre Byggeskik, nationalromantisk og historicistisk stil.

7

HORSENS GAMLE BYMIDTE

I Horsens' ældste bydel findes den middelalderlige bebyggelsesstruktur med langstrakte matrikler i Søndergade og Nørregade samt 1700-tals købmandsgårde med grundmurede gadefacader og bindingsværksbaghuse. Kulturmiljøet omfatter desuden rådhus med arrest, apotek, Lichtenbergs Palæ, Vor Frelser Kirke, Klosterkirken, pakhuse, industribygninger og byhuse.

8

SMEDEGADEKVARTERET

Mellem Smedegade og Allégade findes et netværk af baggårdsmiljøer med bindingsværksbaghuse, som i 1800-tallet har rummet jern-, tekstil- og tobaksindustri, f.eks. Monberghus, Smedegården og Petersen og Sørensens Cigar- og Tobaksfabrik. Miljøet omfatter også købmandsgården Generalsgården, synagoge, børneasyl, håndværkerforening og stiftelsen St. Stefanshjemmet.

9

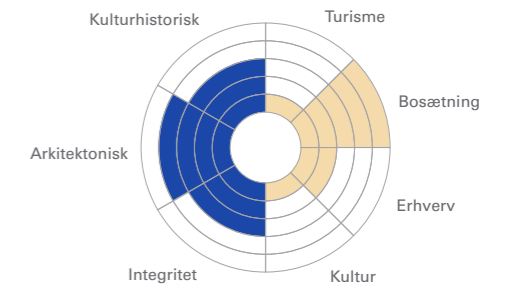
PARCELHUSKVARTER VED NØRRESTRAND

Parcelhuskvarteret beliggende ved Nørrestrand er opført i 1960'erne og 70'erne og karakteriseres ved et bebyggelsesmønster med huse i gul tegl i ét plan. På den sydlige side af Askevej har husene svag taghældning, og på den nordlige side har de fladt tag, hvilket tillader uhindret udsigt over søen fra de fleste huse. Enkelte af kvarterets huse er udskiftet med nye.

● VÆRDISÆTNING ● EGENSKABER

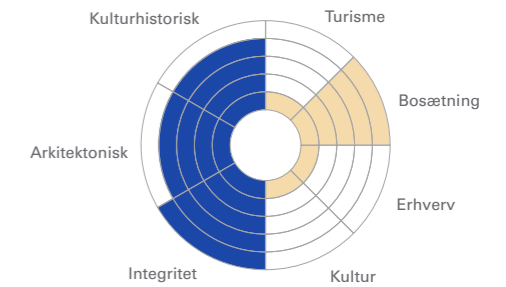
De originale villaer rummer store arkitektoniske kvaliteter, men området præges af, at den ældre bebyggelse mange steder er erstattet med nye villaer, som ikke er afstemt til resten af kulturmiljøet, hvilket svækker stedets integritet og sammenhængskraft. Lindealléerne og parken styrker fortællingen.

De arkitektoniske kvaliteter og nærheden til fjorden gør villaerne på Næsset til et attraktivt område for bosætning. Udstykning af flere grunde og nedrivning af ældre villaer vil svække miljøets integritet. Der findes en lokalplan med restriktioner for nybyggeri, disse kunne skærpes yderligere.

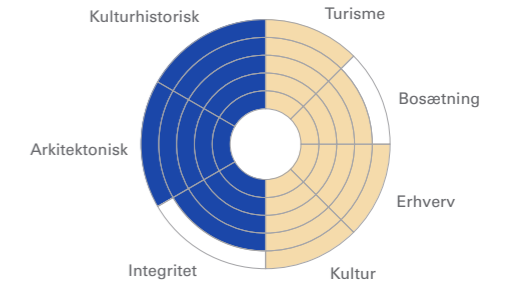
De velbevarede villaer og gadeforløb udgør tilsammen en harmonisk helhed, der fremstår let aflæselig på trods af det store omfang. Kvarteret rummer en høj grad af kulturhistorisk og arkitektonisk værdi samt integritet, og dets bevaringsværdier knytter sig til villaernes arkitektur, de kuperede gadeforløb samt beplantningen.

Kulturmiljøet har særligt gode egenskaber for bosætning pga. den høje arkitektoniske kvalitet og den centrale placering i Horsens. Det anbefales at udføre en lokalplan eller rammebestemmelser for hele området, som sikrer den eksisterende bebyggelse i udtryk og skala samt områdets grønne karakter.

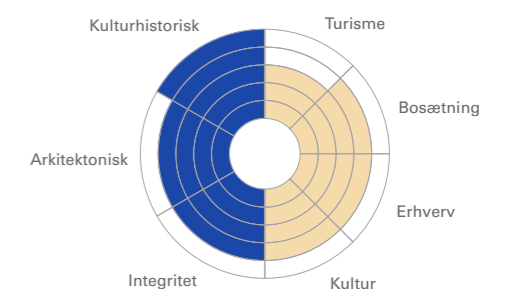
Horsens har bevaret en stor del af 1700-tals bykernen, der har høje arkitektoniske og kulturhistoriske værdier, som kan opleves direkte i bybilledet. De velbevarede baggårde bidrager til integriteten og tilføjer et ekstra historisk lag til byrummene og fortællingen om 1700-tals byen.

Kulturmiljøet har gode egenskaber inden for både turisme, erhverv og kultur. Særligt de velbevarede baggårdsmiljøer har potentiale for kulturformidling af byens "bagside". Horsens bymidte er SAVE-registreret og rummer flere fredede og bevaringsværdige huse, og der findes en række lokalplaner for området.

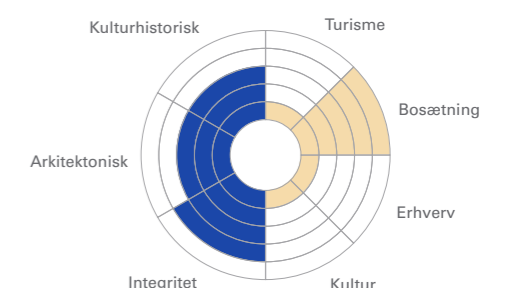
Kulturmiljøet rummer høje bevaringsværdier særligt knyttet til industribygningerne og købmandsgårdene med baggårdsmiljøer, hvoraf Generalsgården, Monbergs gård og Smedegården bør fremhæves. Baggårdene er af høj integritet med værdifulde arkitektoniske og kulturhistoriske elementer.

Kulturmiljøet har potentiale for formidling af byens 1800-tals industrihistorie. Baggårdsmiljøerne opleves som velbevarede og stemningsfulde, mens facaderne mod Smedegade og Allégade trænger til istandsættelse. Flere af bygningerne er fredede og bevaringsværdige, og der findes lokalplaner med bevarende bestemmelser.

Parcelhusene i kvarteret er overvejende uændrede i deres arkitektoniske udtryk, og huse såvel som bebyggelsesmønsteret med hhv. flade tage og svag taghældning fremstår oprindeligt. Kun enkelte huse er udskiftet med nye, der svækker det ellers tydelige bebyggelsesmønster.

På grund af parcelhuskvarterets harmoniske udtryk og attraktive beliggenhed ved Nørrestrand, i udkanten af Horsens, rummer kvarteret gode egenskaber for bosætning. Det anbefales, at der udarbejdes en lokalplan for området med bestemmelser for tilpasning af tilbygninger og nybyggeri til kvarterets eksisterende bebyggelse og kvaliteter.

10

LILLE AMALIENBORG

Byggeforeningen Lille Amalienborg er tegnet af Viggo Norn i 1921 og udgør et boligkvarter omkring gaden "Boligselskabet". Bygningerne er opført i Bedre Byggeskik med røde mursten og røde tegltage. I hver bygning er fire lejligheder, som har egen have. Navnet skyldes bebyggelsens placering om den centrale, ottekantede plads med et grønt fællesareal.

11

VELFÆRDSBEBYGGELSE VED LANGMARKSVEJ

Kulturmiljøet består af en folkeskole, et plejehjem og alment boligbyggeri. Det tidligste byggeri er Langmarkskolen fra 1960'erne. I 70'erne blev det almennyttige boligbyggeri Beringsvænget opført som del af en helhedsplan med Langmarkskolen. I 80'erne blev plejehjemmet Lindehøj føjet til helhedsplanen og i 1990 kom andelsboligerne Nørrebakken til.

12

ELLING

Elling er en vejfordeby med et stort ejerlav og nævnes første gang i 1234. I 1683 bestod landsbyen af seks gårde, hvoraf fire næsten er sammenvokset og ligger på deres oprindelige placering helt ud til Ellingvej. I 1773 brændte flere af landsbyens gårde, som senere blev genopført. I dag er Elling præget af nye tilføjelser og byhuse efter landsbyens anden brand i 1911.

13

MELDRUP

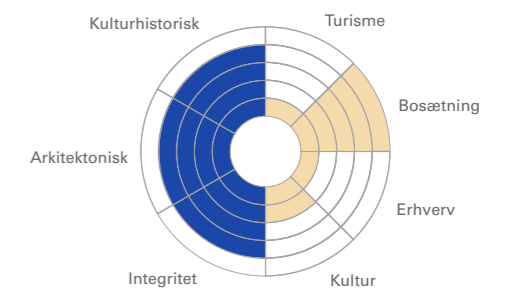
Meldrup er en lille vejby bestående af tre gårde og to huse på nordsiden af bygaden, der løber i en dalsænkning. Kun én af de oprindelige gårde er bevaret, den firlængede gård på Meldrupvej 16 fra 1600-tallet, mens den øvrige bebyggelse består af nyere gårde og huse placeret på tofterne fra de tidligere gårde. Midt i landsbyforløbet er en tomt.

14

BLIRUP

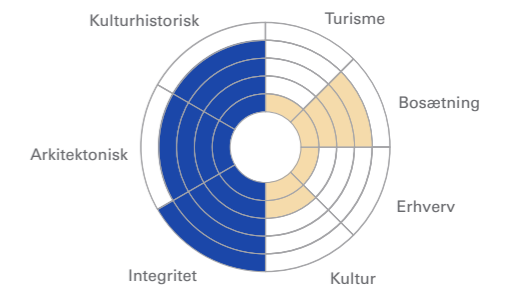
Landsbyen Blirup ligger omkring et slynget vejforløb i det kuperede istidslandskab. Landsbyens ældste bebyggelse ligger mod syd og består af to firlængede gårde og et lille bindingsværkshus, mens bebyggelsen i den nordlige del er præget af nyere byggeri. Den firlængede gård syd for bygaden udgør den ene del af en tvillingegård og er i dag fredet.

● VÆRDISÆTNING ● EGENSKABER

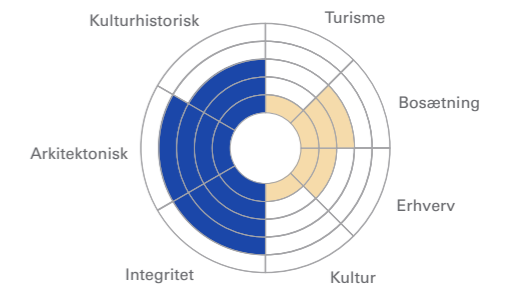
Bebyggelsen har en høj integritet og arkitektonisk værdi i bygninger og omgivelser. Bevaringsværdierne knytter sig til havestrukturen med små forhaver, baghaver og grønt fællesareal. De oprindelige frugthaver er dog udskiftet med carporte. Bedre Byggeskik-arkitekturen har fine detaljer som gimsbånd og smedjernsgelændere.

Lille Amalienborgs høje arkitektoniske kvalitet og nærhed til Horsens centrum giver gode egenskaber inden for bosætning. Bygningerne er registreret med høj bevaringsværdi, de er generelt i god stand, og udskiftede elementer er holdt i den oprindelige stil, på nær enkelte vinduer til havesiden.

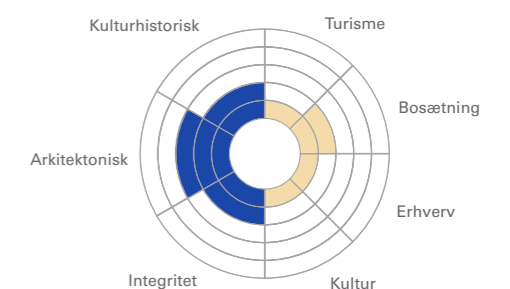
Kulturmiljøet er præget af en velplanlagt arkitektonisk helhedsløsning, som repræsenterer tidstypiske tendenser fra de fire årtier, og rummer således høj kulturhistorisk og arkitektonisk værdi. Kulturmiljøet står uden dominerende omdannelser, og den oprindelige idé er tydelig og medvirker til en høj integritetsværdi.

Det foreslås at udvide den eksisterende afgrænsning, således at kulturmiljøet også inkluderer andelsboligerne Nørrebakken. De grønne områder, de offentlige institutioner samt nærheden til Horsens bymidte gør kulturmiljøet til et attraktivt område med høje egenskaber inden for bosætning.

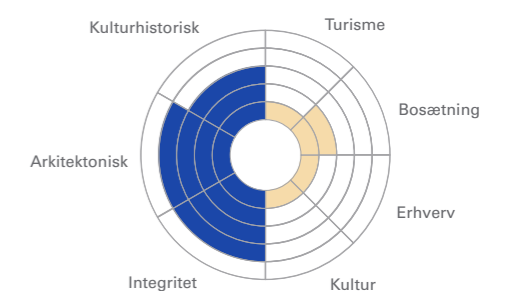
Flere af de solide bygninger i østjysk bindingsværk og kampesten overlevede den anden brand og er med til at give Elling en høj grad af integritet og arkitektonisk værdi. Gårdstrukturen udgør de stærkeste vidnesbyrd om kulturhistorien, men flere nyere tilføjelser er med til at svække landsbyfortællingen.

Flere af bygningerne i Elling er SAVE-registreret, og enkelte er vurderet med en høj bevaringsværdi. Det anbefales, at Elling bliver sikret med en opdateret SAVE-vurdering. Elling ligger i et højtliggende og kuperet landskab i naturskønne omgivelser, hvilket skaber udmærkede betingelser for bosætning.

Bortset fra Meldrupvej 16, er landsbyens oprindelige bebyggelse udskiftet. De nye bygninger understøtter ikke vejforløbet, der karakteriserede den gamle landsbystruktur, hvilket i høj grad svækker kulturmiljøets integritet samt kulturhistoriske og arkitektoniske værdi.

Landsbyens aflæselighed som vejby bæres alene af de to gårde placeret helt ud til vejforløbet. Meldrupvej 16 fremstår original og velbevaret og udgør den bærende værdi i kulturmiljøet. I dag er Meldrupvej 16 udpeget med en middel bevaringsværdi, og der opfordres til en revideret SAVE-vurdering.

Blirups landsbystruktur fremstår intakt omkring den slyngede bygade, og bebyggelsen fremhæver det oprindelige vejforløb. De firlængede gårde og det lille bindingsværkshus danner tilsammen et atmosfærefyldt landsbymiljø med en høj grad af integritet.

Den fredede firlængede gård syd for bygaden og bindingsværkshuset har en høj bevaringsværdi. For at sikre kulturmiljøets høje grad af integritet, er det vigtigt, at de øvrige gårde beskyttes mod nedrivning og omdannelse. Det anbefales at udarbejde en lokalplan med bevarende bestemmelser for Blirup.

15

TØNNING

Tønning består af to landsbyklynger. Den ældste er opstået omkring kirken og bestod i 1688 af ni gårde, hvoraf de tre blev udflyttet efter udskiftningen. Stjerneudskiftningsfiguren er stadig synlig i dag og kan aflæses i veje, diger og hegn. Den anden klynge er opstået omkring stationen, der blev opført i 1899 og nedlagt i 1968.

16

ENDELAVE

Man ankommer til Endelave ved en anløbsmole opført i slutningen af 1800-tallet. Landsbyen bestod oprindeligt af 37 gårde og 4 huse, men efter landsbyens udskiftning blev flere gårde udflyttet til deres jordlodder. Kamudskiftningsfiguren er fortsat synlig i landskabet. Endelave By er øens sociale midtpunkt, hvor de fleste af øens beboere er bosat.

17

AGGESTRUP

Aggestrup er en lille udflytterlandsby bestående af gårde og småhuse. Flere af gårdenes avlsbygninger er opført i granitkvadre, og et enkelt hus er i bindingsværk. Bebyggelsen ligger langs Elbækvej og omkring et gadekær. Mod nord grænser landsbyen op til Elbæk Efterskoles boldbaner. Flere levende hegn udløber fra landsbyen mod øst.

18

TRÆDEN

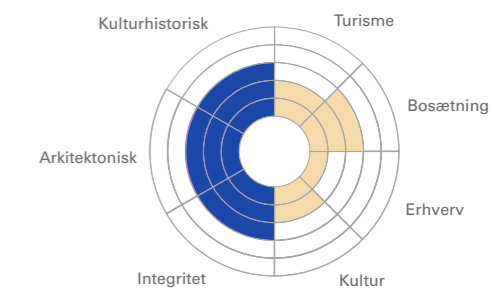
Træden ligger placeret på et højt plateau, og landsbyen afgrænses af Træden Skov mod øst. Resten af det omkringliggende landskab er præget af let kuperede marker. Efter udskiftningen blev en betydelig mængde gårde udflyttet, og stjerneudskiftningen anes stadig i diger, hegn og vejstrukturen. En nyere parceludstykningsfigur mod nordvest følger udskiftningsfiguren.

19

OVER USTRUP OG NEDER USTRUP

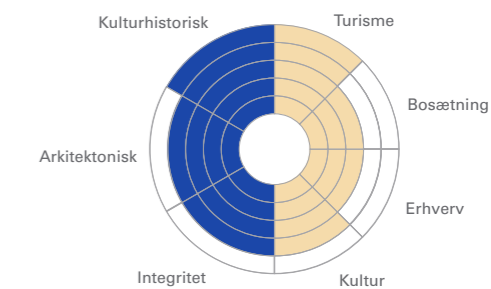
Over og Neder Ustrup ligger neden for Bjerrelide-bakken. Tidligere bestod Neder Ustrup af tre gårde, men kun den ene gård er bevaret. I Over Ustrup er fire ud af fem oprindelige gårde bevaret. På Bjerrelide-bakken ligger flere små strå-tækte land- og skovarbejderboliger langs vejen, som fører op til Purhøj, hvorfra der er udsigt over landskabet.

● VÆRDISÆTNING ● EGENSKABER

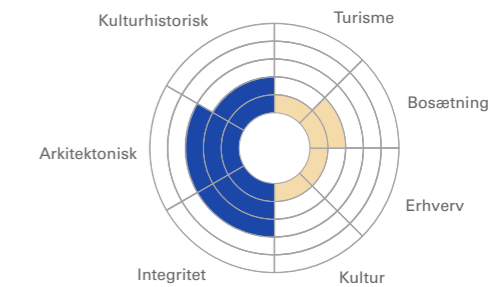
I den oprindelige del af Tønning opleves landsbystrukturen endnu, men mange af bygningerne er omdannede hvilket svækker integriteten. I Stationsbyen er den kulturhistoriske fortælling tydeligere, da en stor del af bebyggelsen fra starten af 1900-tallet er bevaret, og banetracéet er omdannet til cykelsti.

Det er vigtigt at opretholde fortællingen om henholdsvis kirkebyen og stationsbyen, og der opfordres derfor til, at området mellem de to landsbyklynger friholdes for udstykninger. Cykelstien, Rute 31, der forbinder Horsens og Silkeborg og løber langs den oprindelige jernbane, er med til at styrke egenskaberne for bosætning.

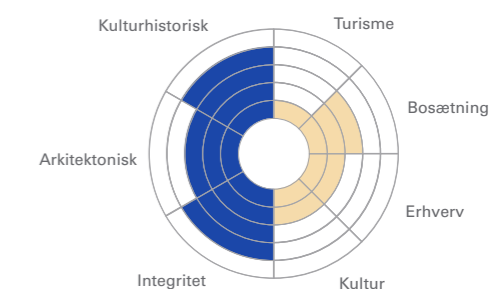
Landsby- og vejstrukturen, de to gadekær samt øens ældste bygninger udgør bærende bevaringsværdier i kulturmiljøet. Den velbevarede kamstruktur, som understreges af diger og hegn, og de udflyttede gårde er ligeledes med til at sikre kulturmiljøets høje kulturhistoriske, arkitektoniske og integritetsmæssige værdier.

Endelave er en velbesøgt ø med højsæson i sommermånederne. Flere oldtidsfund og naturskønne omgivelser tiltrækker årligt en del turisme, ligesom Kaninoen, en vandrerute, der går hele øen rundt. Den yngste skole (1905-2018) er blevet et kulturelt og socialt mødested på initiativ af øens fastboere.

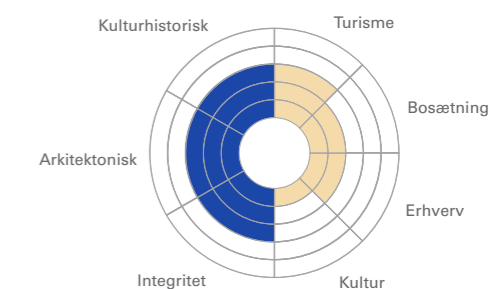
På trods af Aggestrups lille udstrækning, har flere af gårdene en anseelig størrelse og fine arkitektoniske kvaliteter. Landsbystrukturen med gårde omkring gadekæret er velbevaret, og spor efter udskiftningsmønsteret kan stadig anes i landskabet i form af de levende hegn.

Aggestrups beskedne størrelse lægger ikke op til udvikling inden for de fire parametre, men landsbystrukturen er bevaringsværdig, og nye udstykninger til beboelse vil svække kulturmiljøets integritet. Det anbefales at udføre en SAVE-vurdering i landsbyen.

Landsbyudviklingen fra fæstetiden og frem er tydeligt aflæselig, hvilket sikrer en høj kulturhistorisk værdi. De bevarede gårdstrukturer langs Petroleumsstræde, giver en høj grad af integritet, og parcelhusudstykningsfiguren nordvest herfor påvirker den oprindelige landsbystruktur minimalt.

Træden rummer flere forskellige typer bebyggelse, der giver kulturmiljøet udmærkede egenskaber for bosætning. Der foreligger en bevarende lokalplan for Træden. Det anbefales at SAVE-registrere bygningerne i den oprindelige del af landsbyen for at sikre de tilbageværende bygninger med særlig karakter.

Forbindelsen mellem de to landsbyer er vanskelig at aflæse, og Neder Ustrup opleves ikke længere som en landsby, hvilket svækker integriteten. Miljøet styrkes af den landskabelige placering ved foden af Bjerrelide-bakken. Over Ustrup og land- og skovarbejderboligerne har fine arkitektoniske kvaliteter.

Bjerrelide-bakken er udpeget som bevaringsværdigt landskab og naturbeskyttelsesområde, Purhøj er fredet som fortidsminde, og bygningerne i kulturmiljøet er SAVE-vurderet. Purhøj og vandrestierne i det omkringliggende landskab giver kulturmiljøet potentiale for naturturisme.

20

ADDIT

Addit er en vejforsteby, der oprindeligt bestod af fem gårde, som stadig er bevaret i deres struktur. Siden 1800 er landsbyen fortættet med flere gadehuse. Efter udskiftningen forblev de oprindelige gårde i landsbykernen, og stjerneudskiftningsfiguren er stadig tydelig. Den oprindelige bebyggelsesstruktur fornemmes endnu, men bærer præg af utilpassede omdannelser og nye huse.

21

GANGSTED

Gangsted er en vejby med kirke mod vest, gårde, småhuse, to gamle skoler, købmandsforretning, forsamlingshus og industribygninger langs bygaden. Nordvest for landsbyen ligger den store gård Karensaab med klassicistisk hovedbygning og avlslænger i granitkvadre. Mod nord er landsbyen stjerneudskiftet, hvilket vejnettet og markstrukturen indikerer.

22

NEBEL

Vejbyen Nebel ligger omkring en kirketomt, da kirken blev nedrevet i slutningen af 1800-tallet. En del af kirkegårdsmuren udgøres af nabogårdens staldlænge. I landsbyen er bindingsværkshuse fra 1600- og 1700-tallet, 1800-tals rødstenshuse samt gårde med hovedbygninger i klassicistisk stil og Bedre Byggeskik. Et stendige løber mod vest langs Nordre Strandvej.

23

LUNDUMSKOV

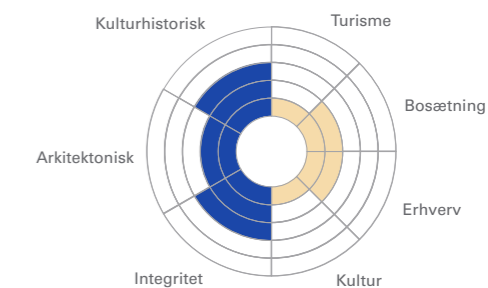
Lundumskov er en rydningslandsby udskilt fra Lundums ejerlav, der ligger nordvest for kulturmiljøet. I 1688 bestod landsbyen af seks gårde, og efter udskiftningen blev den reduceret til fire. De oprindelige gårdstrukturer ligger fortsat tilbage trukket fra Rådvedvej mod syd. Siden er der blevet opført flere gadehuse langs vejforløbet.

24

LUNDUM

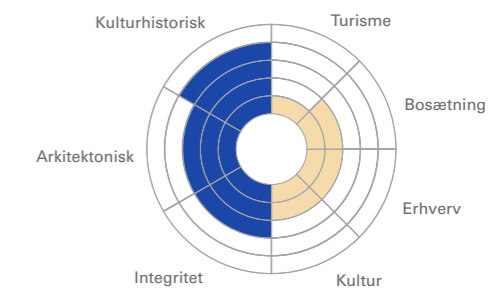
Lundum ligger i et kuperet landskab med kirken på det højeste punkt og et kraftigt fald i terræn ned mod Urup Bæk. I 1899 blev der anlagt en jernbanestation i den lavtliggende ende af Lundum. Der findes stadig præstegård, smedje, brugsforening, skole, telefoncentral, frysehuse og transformertårn i Lundum, som repræsenterer en velbevaret slynget vejby.

● VÆRDISÆTNING ● EGENSKABER

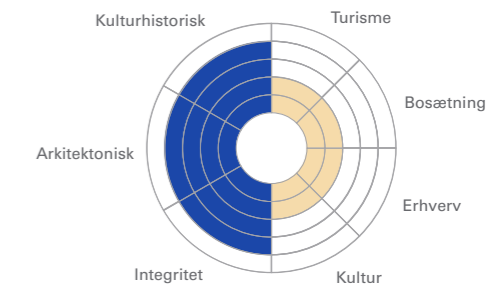
Den samlede bykerne svækkes af de mange omdannelser og fragmenterede gårdstrukturer, og kun få af de oprindelige hovedhuse, staldbygninger og gadehuse er tilbage, hvilket tilsammen svækker kulturmiljøets værdier på alle parametre.

Addits landsbykarakter og fælles funktioner som forsamlingshuset og legepladsen giver kulturmiljøet potentiale for bosætning. Der findes flere registrerede fortidsminder i landskabet omkring Addit, som har potentiale for formidling af stedets historie samt at styrke landsbyens turismeegenskaber.

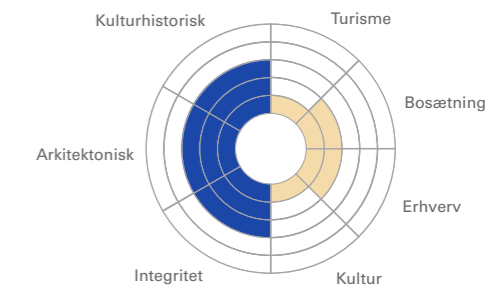
Gangsteds langstrakte forløb rummer mange elementer, som har fortællerværdi for landsbyen, bl.a. skolerne, forsamlingshuset, købmandsforretningen, gårdene og de ældre huse. Disse bygninger er i fin stand og har kulturhistorisk og arkitektonisk værdi, mens flere af de øvrige bygninger er præget af slid.

Gangsted er særligt i den vestlige ende præget af manglende vedligehold. Landsbyforløbet opleves intakt, men er sårbart overfor flere huller i husrækken langs vejen. Stjerneudskiftningen mod nord er let aflæselig og bør friholdes for udstykning. Det anbefales at udføre en SAVE-vurdering i landsbyen.

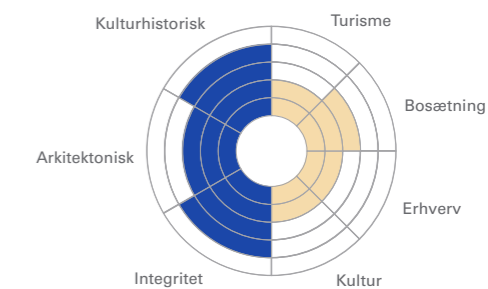
Nebel er et meget intakt landsbymiljø. Trods bebyggelsens forskellige opførelsestidspunkter opleves kulturmiljøet sammenhængende og med flere synlige historiske elementer som kirketomten og stendiget, der sammen med gårdene og småhusene vidner om landsbyens kulturhistorie og rummer høj bevaringsværdi.

På grund af kulturmiljøets velbevarede bebyggelse og de mange efterladte spor i landskabet, har landsbyen potentiale som formidler af landsbykulturhistorien. Fra kirketomten er der udsigt over Nebel og det omkringliggende landskab, og den kan dermed udgøre et naturligt udgangspunkt for formidling.

Landsbyens fortælling er aflæselig pga. de fire oprindelige gårde, der ligger i forlængelse af hinanden. De kulturhistoriske spor er dog generelt udviskede, hvilket svækker både den kulturhistoriske værdi og integriteten. Den arkitektoniske værdi svækkes af flere utilpassede byggerier og tilføjelser.

Bebyggelsen i Lundumskov er SAVE-registreret og vurderingerne ligger overordnet på en middelværdi. Den gamle skole findes fortsat, men dens tilstand er medtaget. Lundumskov rummer ingen fredede bygninger.

De tidligere erhverv i landsbyen er nedlagt, men bygningerne findes endnu og bidrager til kulturmiljøets høje kulturhistoriske værdi og integritet. Den kulturhistoriske fortælling om Lundums udvikling fra en slynget vejby til en stationsby er let aflæselig og formidles blandt andet i kraft af brugen af den gamle jernbane som cykelsti.

Lundums velbevarede landsbykarakter og gamle jernbane, der er omlagt til cykelsti og giver direkte adgang til Horsens bymidte på 30 minutter, styrker byens egenskaber inden for bosætning. Der opfordres til at foretage en ny SAVE-registrering, for bedre at sikre kulturmiljøet.

25

BRÆDSTRUP

Brædstrup har udviklet sig fra landsby til stationsby, da stationen blev anlagt i 1899. I dag er stationen nedlagt, og banetracéet udgør en del af Bryrupbanestien. Miljøet omfatter den gamle station, posthus, mejeri, tinghus, apotek samt byens hovedgade med gadehuse og villaer, som bærer præg af typisk stationsbyarkitektur.

26

HOVEDGÅRD

Hovedgård er opstået omkring stationen, der blev opført i 1868 som stop på Fredericia-Aarhus-banen. Stationen blev nedlagt i 1974, og i dag er den politistation. Den omkringliggende bebyggelse er opført i slut 1800-tallet og start 1900-tallet og præges mod nord af historicistiske ejendomme med industribygninger i baggårdene og patricier- og muremestervillaer mod syd.

27

HORSENS TIDLIGERE RÅDHUS

Det gamle Rådhus i Horsens er opført fra 1985-86 og udsmykket af Aase og Poul Gernes. Det er beliggende centralt i Horsens by omkranset af Rådhusområdet mod nord og en offentlig park mod syd. Rødstensbygningen er i tre etager med tre kvadratiske atriumgårde. Kommunen flyttede ud i 2022, og bygningerne skal fremover huse borger-service og bibliotek.

28

BYGHOLM SLOT OG DYRSKUEPLADSEN

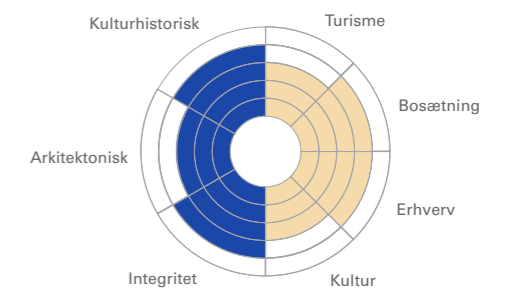
Bygholm kendes tilbage fra 1313, hvor det var under kronen. Den nuværende femfløjede hovedbygning i barokstil stammer fra 1775. Slottet ligger i udkanten af Horsens By og har siden 1919 været hotel. Det omkranses af avlsgård, forpagterbolig, mejeribygning, portnerbolig, tilhørende park samt Horsens Dyrskueplads fra 1942 med hovedindgang og stalde.

29

STENSALLE HOVEDGÅRD

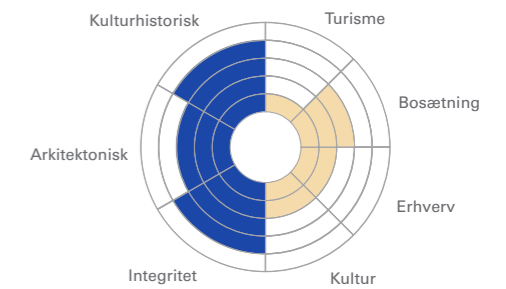
Stensballe Hovedgård var tidligere landsbyhovedgård og består af en hovedbygning med sidefløje fra 1692. Gården omgives af arbejderboliger, en trelænget gård, store produktionshaller samt en park. Fra parken løber en allé og et stendige mod øst. En stor del af ejerlavet er udlagt som golfbane, hvorfra der er udsyn til fjorden. Syd herfor ligger fire husmandssteder.

● VÆRDISÆTNING ● EGENSKABER

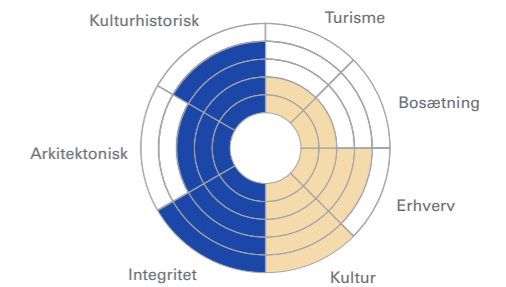
På trods af at banen er nedlagt, er historien om Brædstrup som stationsby stadig aflæselig i bystrukturen, bygningstyperne og arkitekturen, der knytter sig til stationsbyen. Byens oprindelige gadeforløb opleves dog fragmenteret, fordi flere nedrivninger og udskiftninger i bebyggelsen løbende har fundet sted.

Med sin størrelse og sammenhæng med Bryrupbanestien har Brædstrup fine egenskaber inden for både bosætning, erhverv og kultur. Der er foretaget SAVE-vurdering i byen, men det gamle mejeri er ikke registreret med bevaringsværdi, hvorfor det anbefales, at SAVE-vurdere denne bygning separat.

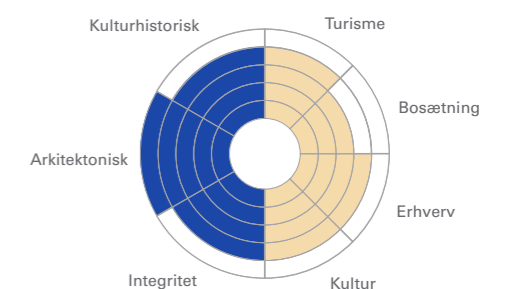
Stationsbypræget i Hovedgård er tydeligt, da en stor del af den oprindelige arkitektur er bevaret. Hovedgaden bærer dog præg af omdannelser og forfald. Bevaringsværdierne knytter sig til den tidligere station, købmand, apotek, elværk og det sammenhængende forløb langs Horsensvej og Vestergade samt villaerne mod syd.

For at bevare kulturmiljøets udtryk som stationsby, er det væsentligt at opretholde bebyggelsens sammenhængende forløb. Særligt Vestergade er afbrudt af enkelte tomme grunde. Der er foretaget SAVE-vurdering i stationsbyen, og størstedelen af bygningerne er tildelt middel eller lav bevaringsværdi.

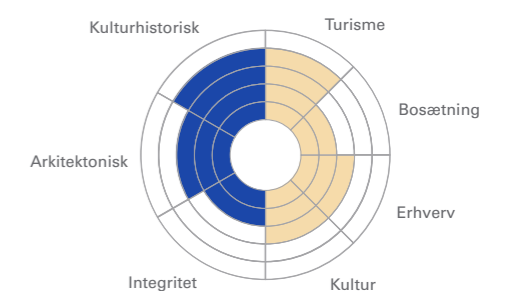
Miljøet rummer høje kulturhistoriske og integritetsmæssige værdier, der knytter sig til den gamle rådhusbygning inklusive torv og park, som står intakt, og tilsammen formidler den nyere historie omkring rådhuset som offentlig institution og en demokratisk åbenhed borgere og myndighed imellem.

Det gamle Rådhus er ikke udpeget bevaringsværdigt, og det anbefales at udføre en SAVE-vurdering af bygningen. Den centrale placering i Horsens giver gode egenskaber inden for erhverv og kulturelle aktiviteter, og den offentlige park kan med fordel danne udgangspunkt for rekreative aktiviteter og offentlige mødesteder.

Bygholm og Dyrskuepladsen har høj kulturhistorisk, arkitektonisk og integritetsmæssig værdi, som knytter sig til den barokke hovedbygning, avlsgården, forpagterboligen, mejeribygningen, portnerboligen, parken samt dyrskuepladsen med bebyggelse. Integriteten svækkes dog af den store Schüttesvej, som gennemskærer kulturmiljøet.

Hovedbygningen er fredet og fungerer i dag som hotel, restaurant og conferencecenter. Flere af de omkringliggende bygninger er bevaringsværdige undtagen bygningerne på dyrskuepladsen. Stedet har gode egenskaber for turisme, erhverv og kultur, og den offentlige adgang til parken og dyrskuepladsen skaber mulighed for rekreative formål.

Selve hovedbygningsanlægget er velbevaret og vidner om hovedgårdens lange historie og betydning for området. Omgivelserne bærer tydeligt præg af moderne landbrug med store utilpassede produktions- og lagerhaller samt golfbanen og klubhuset, som tilsammen dominerer kulturmiljøet.

Stensballe Hovedgårds nærhed til Stensballe, Elbæk Skov, fjorden samt Horsens gør stedet til et attraktivt udgangspunkt for naturoplevelser og formidling af stedets historie. I dag er hovedgården fredet og utilgængelig for offentligheden, mens der er et aktivt miljø omkring golfklubben.

30

MATTRUP HOVEDGÅRD

I et kuperet og skovrigt terræn ligger Mattrup, kendt siden 1418, højt placeret og med Mattrup Å, der løber igennem kulturmiljøet. I tæt relation til hovedgården ligger Mattrup Vandmølle fra 1918, hvis inventar og møllesø er bevaret. Endvidere findes der flere mindre bygningsanlæg, der har været tilknyttet arbejdsgangene omkring Mattrup.

31

BOLLER SLOT

Boller Slot syd for Horsens Fjord kendes tilbage fra 1350, men den nuværende hovedbygning er fra 1500-tallet og består af et firlænget rødstensanlæg med tegltag omgivet af en vandfyldt voldgrav. Omkring hovedbygningen ligger stalde, gartneri, park samt skov, som støder op til Horsens Fjord. Her findes endvidere Boller Mole og et fiskerhus.

32

CHRISTIANSMINDE

Christiansminde er en hovedgård beliggende syd for Horsens Fjord og øst for Boller Slot, hvis jorder den blev udstykket fra i 1824. Christiansminde består af en stor, firlænget gårdstruktur med hovedbygning fra 1853 og omkringliggende avls- og tjenesteboliger. Gården ligger midt i det gamle ejerlav, og ankomsten sker via en lang allé.

33

VISSINGGÅRD

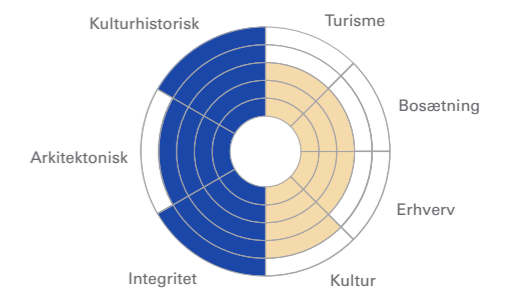
Vissinggård blev i 1915-1920 oprettet af direktør Einer Schou. Han købte dertil to enestegårde, Nedenskov og Vilholtgård, der stadig hører under Vissinggård. Hovedbygningen er opført i 1920 med to fløje, der er opført i blank mur. Der har desuden været tilknyttet et savværk, tørrehus, emballagefabrik, æglægningshuse og en kaninfarm til den tidligere produktion.

34

LØNDAL

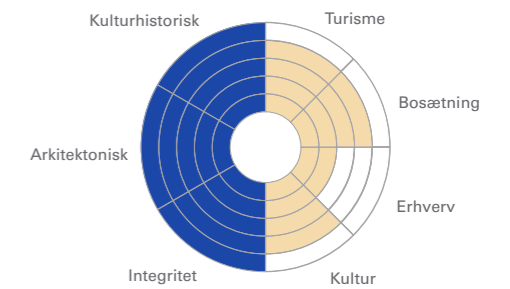
Løndal er et skovgods omgivet af Addit Skov og Løndal Skov. Det blev etableret i midten af 1800-tallet, og den oprindelige hovedbygning bestod af et trefløjet anlæg i en etage, der blev revet ned i 1911. I 1914 opførte man det bygningsanlæg, som findes i dag - et asymmetrisk anlæg med en vestlig fløj, der er markant mindre end den østlige.

● VÆRDISÆTNING ● EGENSKABER

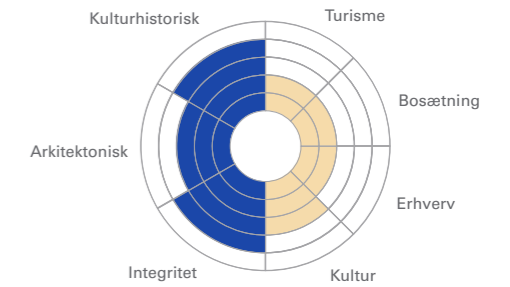
Den gamle smedje, vandmølle samt hovedgårdsanlægget er overordnet i god stand og står i sin oprindelige form. Kulturmiljøet Mattrup Hovedgård fortæller om arbejdsgange og levet liv på herregårdene og rummer høje værdier inden for kulturhistorie, arkitektur og integritet.

Hovedbygningen fra 1578 er fredet. I dag drives der land- og skovbrug, jagt og udlejning af ejendomme ved Mattrup. Resten af bebyggelsen inden for kulturmiljøet står uden SAVE-registrering og er derfor udsatte. Der er vedtaget en bevarende lokalplan for hovedbygning og ladegård.

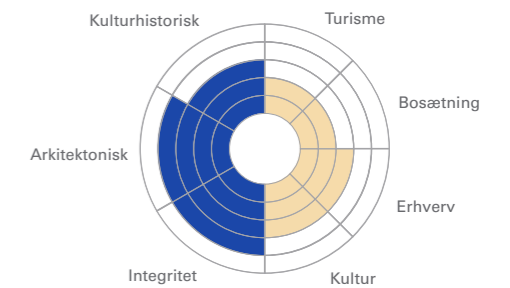
Boller Slot har høj kulturhistorisk, arkitektonisk og integritetsmæssig værdi, som særligt knytter sig til hovedbygningens firlængete anlæg, staldbygningerne, gartneriet og fiskerhuset samt til de fortællende, historiske elementer i landskabet som voldgraven, parken med Boller-egen, alléen og forbindelsen til skoven og fjorden.

Hovedbygningen er fredet, og udlejes i dag til privat beboelse. Staldbygningerne syd herfor er ligeledes indrettet til boliger og har, ligesom fiskerhuset, bevaringsværdi 2. Der er ikke adgang til hovedbygningen, men i sommerhalvåret er der offentlig adgang i slotsparken. Slottet har gode egenskaber for både kulturformidling og rekreative formål.

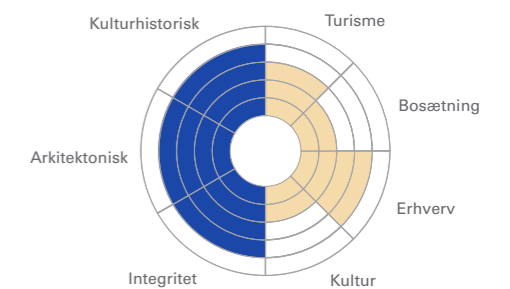
Christiansminde er velbevaret i såvel gårdstruktur som i de enkelte bygninger, der fremstår dels med blank mur, dels med hvide, pudsede facader samt røde, afvalmede tage. Tilsammen skaber de en harmonisk arkitektonisk helhed, og kun hovedbygningens nordside bærer præg af senere utilpassede ombygninger.

Christiansminde er SAVE-registreret og vurderet med en høj bevaringsværdi. De store udlængere kan udnyttes til flere typer erhverv, mens placeringen ud til Horsens Fjord og Boller Skov lægger op til naturformidling eller kulturelle aktiviteter.

I sin helhed er kulturmiljøet Vissinggård velbevaret og i god stand, og det fremgår tydeligt at være en samling af flere gårdmiljøer. Også Nedenskovens arkitektur med bindingsværk og stråtag er bevaret og bidrager til miljøets høje værdier inden for kulturhistorie, arkitektur og integritet.

Vissinggård er privat ejet og fungerer som bolig. Bygningerne er ikke SAVE-registreret, og bebyggelsen er derfor udsat. Nordvest for Vissinggård ligger Nørreskov og Nedenskov Sø, der begge er en del af kulturmiljøets afgrænsning. Dele af søen er offentlig tilgængelig.

Hovedbygningen er velbevaret og har en høj arkitektonisk og integritetsmæssig værdi. Den kulturhistoriske værdi er ligeledes stærk, og kulturmiljøet formidler med sin fremtræden fortællingen som skovgods fra 1800-tallet.

Løndal er ikke SAVE-registreret, men udpeget som kulturmiljø. Stedet er privat ejet uden offentlig adgang. Løndal har gode egenskaber inden for erhverv på grund af dets volumen og de mange udbygninger. Kulturmiljøet har potentiale for turisme, hvilket dog kræver at stedet bliver gjort offentlig tilgængelig.

35

TYRSTINGGÅRD

Tyrsting landsby bestod i 1688 af 12 gårde, der alle blev nedlagt ved udskiftningen i 1700-tallet. Efterfølgende opførtes Tyrstinggård, der endnu hører under Mattrup. Tyrstinggård, kirken og den tidligere skole med gymnastiksal udgør de synlige spor efter den oprindelige fortælling om de nedlagte gårde og 50 planlagte husmandsbrug, der dog ikke blev realiseret.

36

TYRRESTRUP OG TYRRESTRUP HUSMANDSKOLONI

I 1936-37 blev Tyrrestrup Husmandskoloni udstykket fra Tyrrestrups ejerlav. Det gamle vejnet er genanvendt, hvorfor husmandsstederne ligger spredt i det kuperede landskab omkring hovedgården Tyrrestrup blev opført i 1720 i sin nuværende form med trefløjet hovedbygning i rødt bindingsværk. Gården, som er fredet, er omgivet af en park med en sø og flere gamle alléer.

37

SEJET NØRREMARK HUSMANDSKOLONI

Sejet Nørremark er en husmandskoloni udstykket fra Christiansminde i 1931'erne. Afgrænsningen indeholder ti mindre husmandsbrug. Husmandsstederne bestod oprindeligt af et stuehus og en enkelt staldlænge, men i dag er flere ud- og ombygget. Området udgør et bevaringsværdigt landskab, og en stendysse i den vestlige del af miljøet er fortidsmindebeskyttet.

38

BOLLER HUSMANDSKOLONI

Boller Husmandskoloni er et stort kulturmiljø, som oprindeligt omfattede 45 husmandsbrug udstykket fra Boller Gods i 1930'erne. I dag er 35 husmandssteder tilbage, hvoraf ét er i stærkt forfald. De ligger på begge sider af Bollervej samt langs Boller Slotsvej, Uthvej og Eskekrog. Størstedelen er opført med fritliggende stuehus og vinkelbygget staldlænge.

39

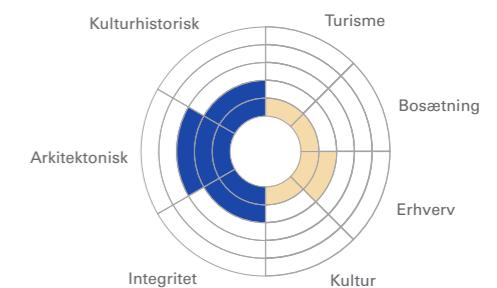
BOLLER MØLLE

Boller Mølle ligger omgivet af skov i Klokkedal. Klokkedal Å har i tidens løb forsynet flere møller, men Boller Mølle fra slutningen af 1800-tallet er den eneste tilbageværende. Møllebygningen er i to stokværk - det øverste i bindingsværk. Møllensøen, stemmeverket og vandhulet er bevaret. Desuden rummer miljøet en fisketrappe og en række vandrestier.

● VÆRDISÆTNING ● EGENSKABER

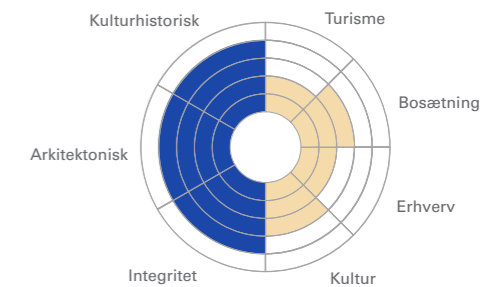
Kulturmiljøets bærende bevaringsværdier udgøres af Tyrstinggårds oprindelige længer, kirken og den tidligere skole, der afspejler den kulturhistoriske fortælling om de nedlagte gårde og de 50 husmandsbrug. Kulturmiljøet har desuden høje landskabelige værdier, som bør bevares.

Kirken er endnu aktiv, og den tidligere skole fungerer i dag som privat beboelse. Det anbefales, at Tyrstinggård og de bygninger, der indgår i afgrænsningen, SAVE-registreres. Kulturmiljøet svækkes af det nyopførte hovedhus, der ikke er en del af længestrukturen, samt en svinestald af betydelig størrelse fra 1990.

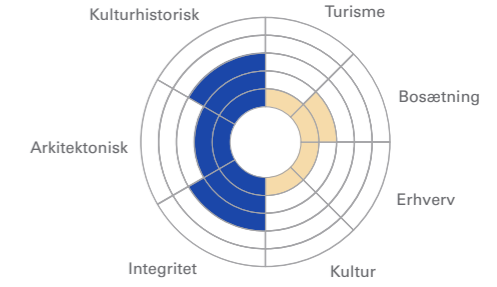
En del af husmandsstederne er om- og tilbygget, men enkelte står i deres oprindelige form med stuehus og staldlænge i rødt murværk og halvvalmet tag. Tyrrestrups velbevarede hovedbygning udgør et vigtigt centrum for kulturmiljøet og styrker dets kulturhistoriske og arkitektoniske værdi.

Kulturmiljøets egenskaber knytter sig særligt til Tyrrestrup, som pga. sin originale arkitektur rummer gode muligheder for kulturformidling. Tyrrestrup er fredet, men der er ikke registreret bevaringsværdier for resten af kulturmiljøets bebyggelse. Det anbefales at udføre en SAVE-vurdering af husmandsstederne.

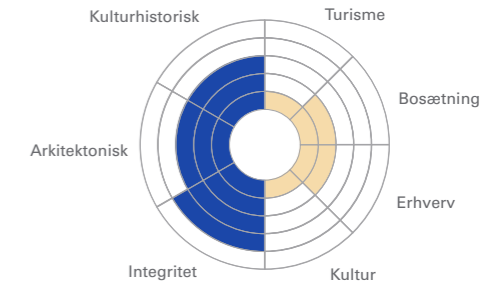
Husmandskolonien oprindelige struktur med husmandsbrugene placeret på række er stadig tydelig, men pga. sammenlægninger kan kun halvdelen udstykningsfiguren aflæses. Husmandsstedernes stuehuse er overvejende bevaret, men miljøet er præget af om- og tilbygninger, som svækker kulturmiljøets arkitektoniske værdi og integritet.

Husmandsstederne er SAVE-vurderede med middel og lave værdier. Flere har allerede undergået større ombygninger, og det er vigtigt at bevare de resterende husmandssteders stuehuse og staldlænger samt de landskabelige træk som de levende hegn og allétræerne, hvis miljøets kulturhistoriske fortællerværdi skal bibeholdes.

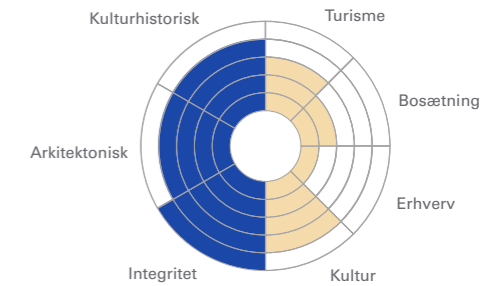
Både husmandsstedernes og udstykningsfigurens oprindelige struktur er let aflæselig og har bevaret en høj grad af integritet. Mange af husmandsstederne har bibeholdt deres oprindelige arkitektur, som rummer fine kvaliteter. Enkelte er dog kraftigt ombygget, hvilket svækker miljøets samlede arkitektoniske værdi.

Husmandsstederne er SAVE-vurderede med middel og lave værdier. Uthvej 16 udgør et særligt velbevaret eksempel på et husmandssted, men flere af de øvrige er omdannede, og det anbefales at udarbejde en lokalplan med bevaringsbestemmelser for at sikre de resterende husmandssteder samt udstykningsfiguren.

Boller Mølle er et velbevaret og velholdt kulturmiljø, som i kombination med møllesøen, åen og ådalen udgør et helstøbt miljø med en fredfyldt atmosfære. De historiske, fortællende elementer som møllehulet og stemmeverket bidrager til kulturmiljøets høje værdier.

Boller Mølle er fredet, statsejet og lejet ud til privat beboelse. Der er ikke offentlig adgang til møllebygningerne, men der findes flere offentlige stier i Klokkedal, som indbyder til naturturisme. Selve møllen har egenskaber inden for kulturformidling, som med fordel kan kombineres med Boller Slot.

40

KLOSTERMØLLE OG GL. VISSINGKLOSTERGÅRD

Klostermølle, som har produceret træmasse til fremstilling af pap, består af en hovedbygning fra ca. 1800, flere enkeltstående bygninger samt den karakteristiske 90 meter lange tørrelade fra 1933. Vissing Kloster lå nordøst for møllen og var benediktinernonnekloster fra ca. 1200-1450. Herfra er kun fundet spor af munkestensmure og middelalderlige grave.

41

VILHOLT MØLLE

Vilholt Mølle blev etableret som træsliberi og har været i brug fra 1866 til 1988. Produktionen har været fremstilling af træmasse til papirproduktion og senere rustfrit stål. Den nuværende møllesø, møllekanal og overløbskanal er en del af et større genopretningsprojekt i 2008 af den Særlige Vand- og Naturindsats.

42

VESTBIRK VANDKRAFT

Kulturmiljøet omfatter Vestbirk vandkraftværk og den tilbageværende del af Vestbirk Garn- og Trikotagefabrik opført 1852. Endvidere den gamle stationsbygning, anlagt i 1899 i tilknytning til fabriken, den genfundne bro, det gamle banetracé, som i dag er en del af Bryrupbanestien, Gammelstrup Teglværk og de tidligere arbejderboliger på Gammelstrupvej.

43

HANSTED HOSPITAL

Hansted Hospital ligger i landsbyen Hansted lidt nord for Horsens by og er en fattigdomsstiftelse opført i 1712. I 1867 blev der rejst et nyt hospital med kamtakkede gavle, en lang midterfløj og to gennemgående sidefløje, der i 1882 fik en ny etage. Hansted Kirke og den gamle skole er en del af kulturmiljøet, der mod vest afgrænses af Egebjergvej.

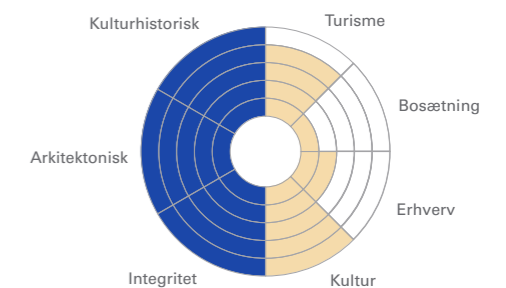
44

INSTITUTIONER I KILDEGADE

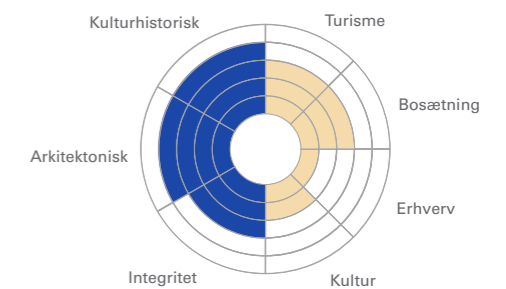
Institutionskvarteret omkring Kildegade omfatter Sct. Ibs Skole, Kildegade Skole, den tidligere private realskole i Kildegade 46, ridehus, gadehuse på Kildegades sydside samt det gamle sygehus i Kildegade 23, der i 1912 blev De Gamles Hjem, og som i dag er aktivitetscenter i tilknytning til plejecenteret. Flere af bygningerne er opført i slut 1800-tallet historicistisk stil.

● VÆRDISÆTNING ● EGENSKABER

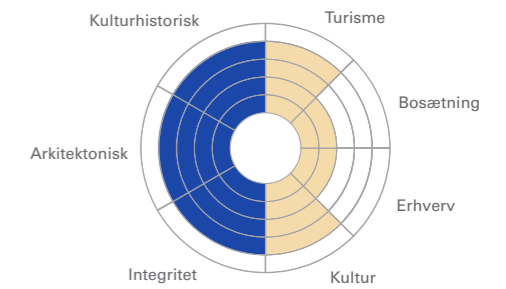
Kulturmiljøet har høje kulturhistoriske, arkitektoniske og integritetsmæssige værdier, og klostrets og møllens betydning for området er velformidlet og let aflæselig, da munkenes vandkanaler tydeligt ses i landskabet. Kulturmiljøet er en god repræsentant for mølleindustriens teknologiske udvikling siden middelalderen.

Det velbevarede og fortællende kulturmiljø har gode egenskaber for turisme og kultur. Klostermøllens nuværende anlæg er fredet, og her findes i dag en naturskole samt hovedsædet for Natur & Ungdom. Ved Vissingklostergård har der siden 1971 været afholdt en årlig musikfestival ved navn Mosstock Festival.

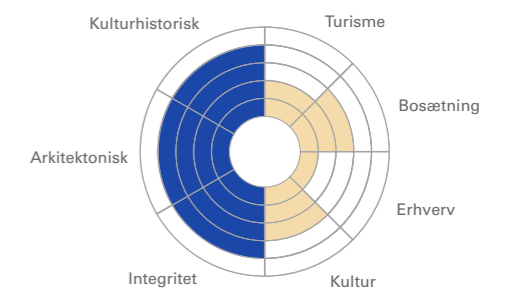
De bærende bevaringsværdier knytter sig til møllebygningerne, møllesøen og kanalsystemet, der forbinder Vilholt Mølle med Vestbirk Vandkraftværk og Klostermølle. Det samlede anlæg fremstår intakt og har høje kulturhistoriske og arkitektoniske værdier, men bærer dog præg af, at være omdannet til beboelse.

Kulturmiljøet rummer potentiale for at styrke turismen samt formidlingen om vandmølleindustrien på stedet og i tilknytning til de øvrige kulturmiljøer inden for samme tema. Dette kunne gøres ved at etablere en rute langs Gudenåen, som formidler såvel bygninger som landskab med kanaler. Området er fredet.

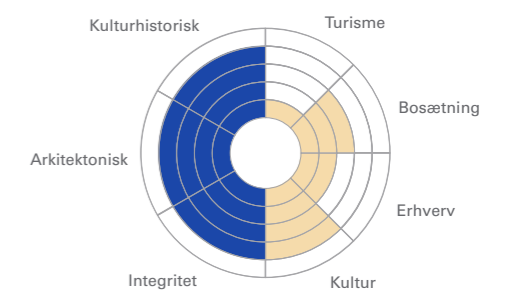
Industrihistorien og landskabet omkring Gudenåen og den tidligere smalsporede jernbane bindes sammen i dette kulturmiljø, som rummer synlige industrielle elementer med høj kulturhistorisk og arkitektonisk værdi. De bærende værdier knytter sig til vandkraftværket, fabriksbygningerne, stationen og broen.

I kraft af den genfundne bro attraktionsværdi og beliggenheden på Bryrupbanestien har kulturmiljøet gode egenskaber for turisme. Potentialet kan med fordel udvikles i sammenhæng med vandkraftværket og Garn- og Trikotagefabrikken. Det anbefales at udføre en SAVE-vurdering af de to bygninger.

Hansted Hospital er et af de få bevarede 1700-tals hospitaler på nationalt plan, hvilket tilfører kulturmiljøet en høj kulturhistorisk værdi. Kulturmiljøet rummer tilmed væsentlige arkitektoniske værdier, og integriteten er bibeholdt, ligesom den nære forbindelse til kirken og den gamle skole endnu er let aflæselig.

Hansted Hospital er ejet af OK-fonden og er i dag et kloster, der fungerer som bosted for folk med psykiatriske lidelser. Til klosteret hører en stor offentlig park. Både Hansted Hospital og den gamle skole er bevaringsværdige. Det anbefales at SAVE-registrere Hanstedgaard, som har historisk sammenhæng med hospitalet og ligger sydvest herfor.

Kulturmiljøets bygningsværker danner til sammen en fortællende helhed, som formidler udviklingen i uddannelses- og plejainstitutioner i slutningen af 1800-tallet. Institutionskvarteret har bevaret mange oprindelige funktioner og bygninger og rummer høj kulturhistorisk, arkitektonisk samt integritetsmæssig værdi.

Institutionskvarteret har i kraft af sin centrale placering og offentlige karakter især gode egenskaber for kulturformidling og kulturelle aktiviteter. Flere bygninger omkring Kildegade og Skolegade er bevaringsværdige, og Kildegade Skole og den gamle realskole er registreret med høj bevaringsværdi.

45

ÆLDRESTIFTELSE I FYENSGADE

Stiftelsen på hjørnet af Fyensgade og Bjerregade blev opført i 1929 som hjem for værdigt trængende arbejdere. Det trefløjede anlæg er opført i historicistisk stil i blank mur med småsprossede vinduer, kamtakkeede gavle og lisener. Bagtil findes et grønt fællesareal, og i forlængelse heraf ligger to beboelsesbygninger fra 1931 i samme stil som stiftelsen.

46

DET TIDLIGERE SYGEHUS

Det gamle sygehuskompleks blev oprettet i 1908 og er tegnet af arkitekt Anton Rosen. Kulturmiljøet udgør den ældste del af sygehuset på Sundvej og afløste byens tidligere hospitaler i Borgergade og Kildegade. Kulturmiljøet afgrænses af den trafikerede Sundvej mod nord, og mod syd og øst afgrænses kulturmiljøet af nyere hospitalsbebyggelse og private boliger.

47

HORSENS STATSFÆNGSEL

Horsens Statsfængsel blev opført som tugthus uden for Horsens by i midten af 1800-tallet. I dag ligger det firfløjede fængselsanlæg omgivet af villakvarterer i den nordvestlige del af byen. Fængslet lukkede i 2006 og gennemgik en transformation i 2021. Nu huser bygningerne fængselsmuseum, restaurant samt conferencecenter, hvor der afholdes events og koncerter.

48

GEDVED STATSSEMINARIUM

Gedved Statsseminarium er et gammelt grundtvigsk miljø med højskole, lærerseminarium og pædagogseminarium. Seminariet ligger placeret i udkanten af Gedved og blev oprindeligt oprettet som en folkehøjskole i 1854. Fra 1881 til 1982 var det lærerseminarium, og senere fungerede det som kommuneskole med tre klasselokaler og to lærerboliger.

49

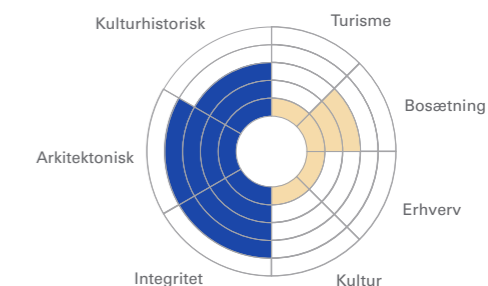
SKOLERNE I VESTBIRK

Vestbirk Højskole blev stiftet i 1884 af egnens beboere og består af skolebygninger, lærer- og elevboliger. Siden oprettelsen er der tilføjet flere tilbygninger og bygningskomplekser fra forskellige tidsperioder, alle opført i røde mursten. Højskolen lukkede i 2006 og blev senere overtaget af Vestbirk Efterskole. Vestbirk friskole ligger i tilknytning til efterskolen.

● VÆRDISÆTNING ● EGENSKABER

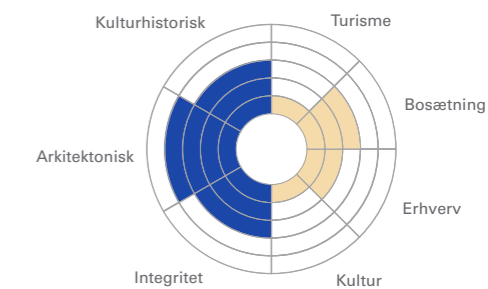
Hele bygningsanlægget er velbevaret og i god vedligeholdelsesstand. Det har med sine fine, bevarede detaljer høj arkitektonisk værdi og har bibeholdt sin integritet i både bygningsværket og omgivelser med forhaver og bagvedliggende fællesareal. Formidlingen af kulturmiljøets fortælling kunne med fordel styrkes.

Stiftelsen har en høj SAVE-vurdering og fremstår velholdt. Bygningen rummer almene boliger, og det er også inden for bosætning, at kulturmiljøets egenskaber er størst.

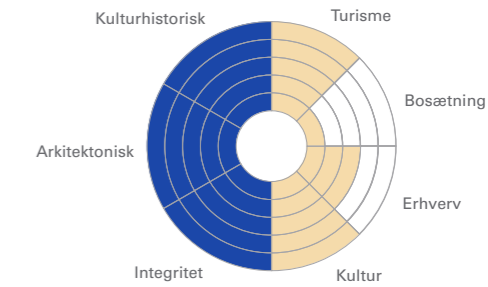
De røde teglbygninger i den karakteristiske Bedre Byggeskik-stil og de veltilpassede nye tilføjelser medvirker til en høj arkitektonisk værdi. Flere oprindelige sygehusbygninger er nedrevet, hvilket svækker integriteten og den kulturhistoriske fortælling.

Sygehuset er gennem tiden udvidet med nye bygninger i tilknytning til de oprindelige. De senere bygninger har dog en anden karakter, og det anbefales ikke at medtage dem i kulturmiljøafgrænsningen. Størstedelen af bebyggelsen i det tidligere sygehuskompleks er i dag ejerlejligheder.

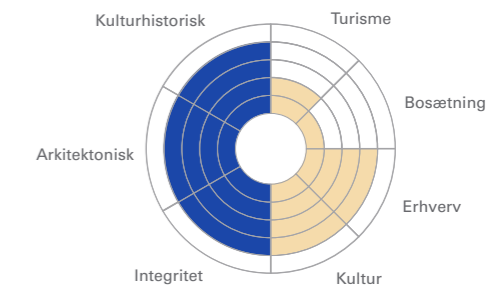
Fængselsbygningerne samt omgivelserne er særdeles velbevarede. Kulturmiljøets høje bevaringsværdier knytter sig til fængselsanlægget i gule sten, fængselsmuren, portbygningen, kedelhuset og parken med funktionærboligerne, som tilsammen udgør vigtige synlige spor efter fængslets brug og historie.

Fængselsbygningerne er omfattet af en statslig bevaringssag og fremstår oprindelige og autentiske. Brugssporene efter de mange år som fængsel er bevaret som en del af fortællingen. Kulturmiljøet rummer særlige egenskaber inden for turisme og formidling af fængslets historie, som kan opleves direkte på stedet.

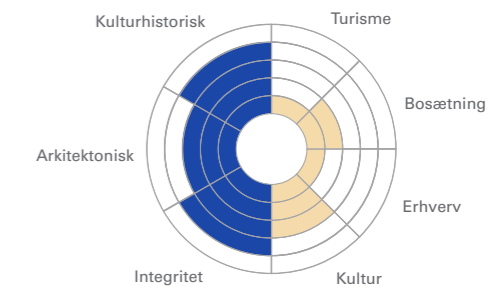
Kulturmiljøets bevarede bygninger afspejler seminariets udviklingshistorie og rummer høje arkitektoniske og kulturhistoriske værdier. Den oprindelige forstanderbolig er nedrevet og erstattet af rækkehuse, der ikke er indpasset i kulturmiljøet, og en præciseret afgrænsning uden rækkehuse højner miljøets integritet.

Bygningerne blev solgt i 2011, og i dag er der bibliotek i den gamle hovedbygning. Miljøets øvrige bygninger indeholder forskellige former for erhverv og privat beboelse. Størstedelen af bygningsmassen er SAVE-registreret og har en høj bevaringsværdi.

Kulturmiljøet repræsenterer højskolernes storhedstid i slutningen af 1800-tallet og besidder store kulturhistoriske værdier samt en høj grad af integritet. Den lange proceshistorie er tydelig i mødet mellem de gamle og nyere byggerier, og de nyere tilføjelser i røde mursten er fint tilpasset det oprindelige miljø.

Den tidligere højskole fungerer i dag som musik- og sportsefterskole. Skolerne bidrager til at gøre Vestbirk landsby til et attraktivt bosætningsområde. Efterskolen har udmærkede egenskaber inden for kultur og udgør i dag en platform for kulturformidling for unge. Det anbefales, at kulturmiljøet SAVE-registreres.

50

HAVNESKURENE I SYDHAVNEN

Fiskerlejet i Sydhavnen består af små selvbyggede skure og huse, der har fået tilnavnet "Klondyke". Skurene fra mellemkrigsårene er primitive, de varierer i udformning, størrelse og højde og udgør tilsammen et meget forskelligartet og stemningsfuldt miljø med nær kontakt til vandet. Midt i miljøet ligger en større værkstedsbygning.

51

HAVNESKURENE PÅ LYSTBÅDEHAVNEN

Ved lystbådehavnen findes et gammelt fiskerleje med primitive havneskure, hvoraf flere er gamle skurvogne, styrhuse og ældre træskure. Skurene forbindes af små grusstier, smøgger og kroge til ophold. Fritidsmiljøet bærer præg af at være en aktiv del af fiskerikulturen på havnen, og flere skure er udsmykket med fiskenet mm. Bag skurene findes en stejleplads.

52

FRIDTIDSHUSE VED ELBÆK STRAND

Fritidshusene ved Elbæk Strand ligger på og neden for kystskrænten ved Horsens Fjords nordside. Bebyggelsen er små, selvbyggede skure og huse med karakter af kolonihavehuse. Mod øst grænser miljøet op til Elbæk skov, mens husene mod vest ligger på den flade, åbne strandeng. Der er offentlig adgang til området, og fra parkeringspladsen starter flere vandruter.

53

KOLONIHAVEFORENINGERNE VED NØRRESTRAND

Kolonihaveforeningerne ved Nørrestrand omfatter tre forskellige haveforeninger; HF Fritiden, HF Langmarken og HF Strandlyst. Haveforeningerne ligger i det kuperede terræn ned til Nørrestrand, og de store terrænforskellev giver udsigt fra kolonihavehusene samt bugtede gangstier. Kolonihavehusene har selvbyggerkarakter og meget varierende udtryk.

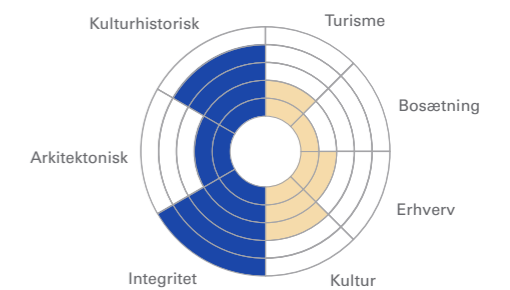
54

CAROLINE AMALIE LUND

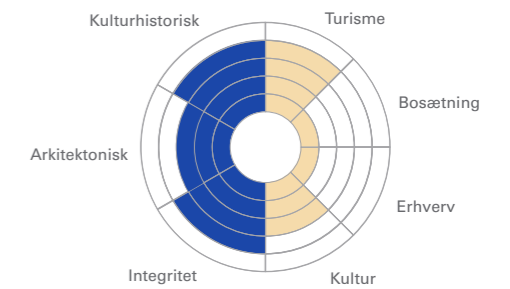
Caroline Amalie Lund er en bypark afgrænset af ældre villakvarterer og Sundvej mod syd. Byparken er anlagt i 1841 og blev i 1919 lagt sammen med Folkets Lund, der ligger i det nordøstlige hjørne af den nuværende park. Skyttelaugets træpavillon står endnu i parken, og oprindeligt ejede laugets også den hvide bygning, der i dag udgør en del af Horsens Kunstmuseum.

● VÆRDISÆTNING ● EGENSKABER

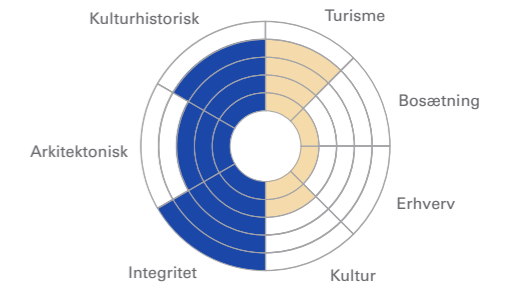
Kulturmiljøets bevaringsværdier knytter sig til skurbebyggelsen, de mellemliggende fællesarealer, slæbestederne, bådene, bådebroerne samt udstyr og udsmykning, som eksempelvis fiskenet og skilte. Det skaber tilsammen et autentisk kulturmiljø - et lille selvstændigt samfund, der har en høj grad af identitet og integritet.

Skurmiljøet i Sydhavnen er vokset ud af det miljø og de aktiviteter, der findes i Sydhavnen. Værkstedsbygningen hører ikke til skurbebyggelsen, men er vigtig for helheden. Det anbefales, at udvikle en lokalplan eller rammebestemmelser for hele området for at beskytte den særlige autenticitet og stemning på stedet.

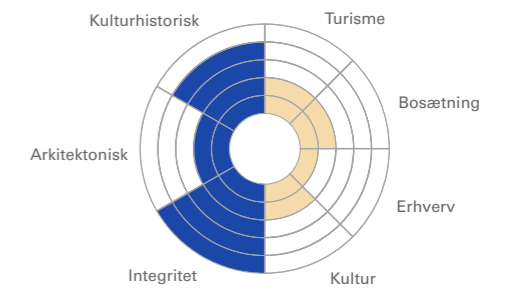
De autentiske træskure giver en særlig atmosfære, og skurbyen har en høj grad af integritet. Miljøet præges dog i høj grad af de store beboelsesejendomme på naboegrunden, som dominerer skurbebyggelsen. Den aktive brug af havneskurene og de mange kulturhistoriske spor gør det til et levende og let aflæseligt miljø.

Miljøet har potentiale for formidling af Horsens' fiskerikultur, som med fordel kan tydeliggøres. Havneskurenes placering ved lystbådehavnen gør det til et attraktivt turist- og udflugtsmål. Det anbefales dog, at der udvikles bestemmelser med henblik på at bevare kulturmiljøets originale og primitive udtryk.

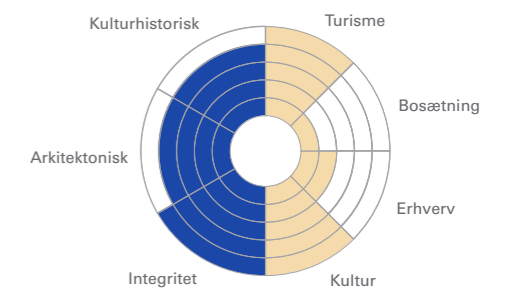
Det lille fritidsmiljø er et godt eksempel på et ikke-planlagt kulturmiljø. Fritidshusene har bevaret en høj grad af integritet på grund af bebyggelsens originale udtryk, beskedne størrelse og placering i landskabet. Kun få huse er udbygget, og områdets særegne karakter er overvejende intakt.

Vandrestierne og den nationale cykelrute 5 (Østkyststruten) gør kulturmiljøet til et oplagt udflugtsmål og udgangspunkt for naturturisme. Fritidshusene ved Elbæk Strand ligger inden for kystbeskyttelseslinjen og er omfattet af en lokalplan med bestemmelser omkring bebyggelsens størrelse, materialer, adgang samt beplantning.

Kulturmiljøets bærende værdier knytter sig til områdets landskabelige kvaliteter, placeringen tæt på ferskvandssøen Nørrestrand og nærheden til bymidten, samt kolonihavehusenes klondyke-karakter. Størstedelen af husene har bevaret deres lille skala, hvilket er afgørende for miljøets høje integritetsværdi.

Det er vigtigt for miljøet at fastholde bebyggelsens lille skala, hvilket en lokalplan eller rammebestemmelser kan være med til at sikre. Kolonihavehusenes lille størrelse og restriktioner for beboelse i haveforeninger formindsker miljøets egenskaber for bosætning, men i sommerhalvåret er det et attraktivt opholdssted.

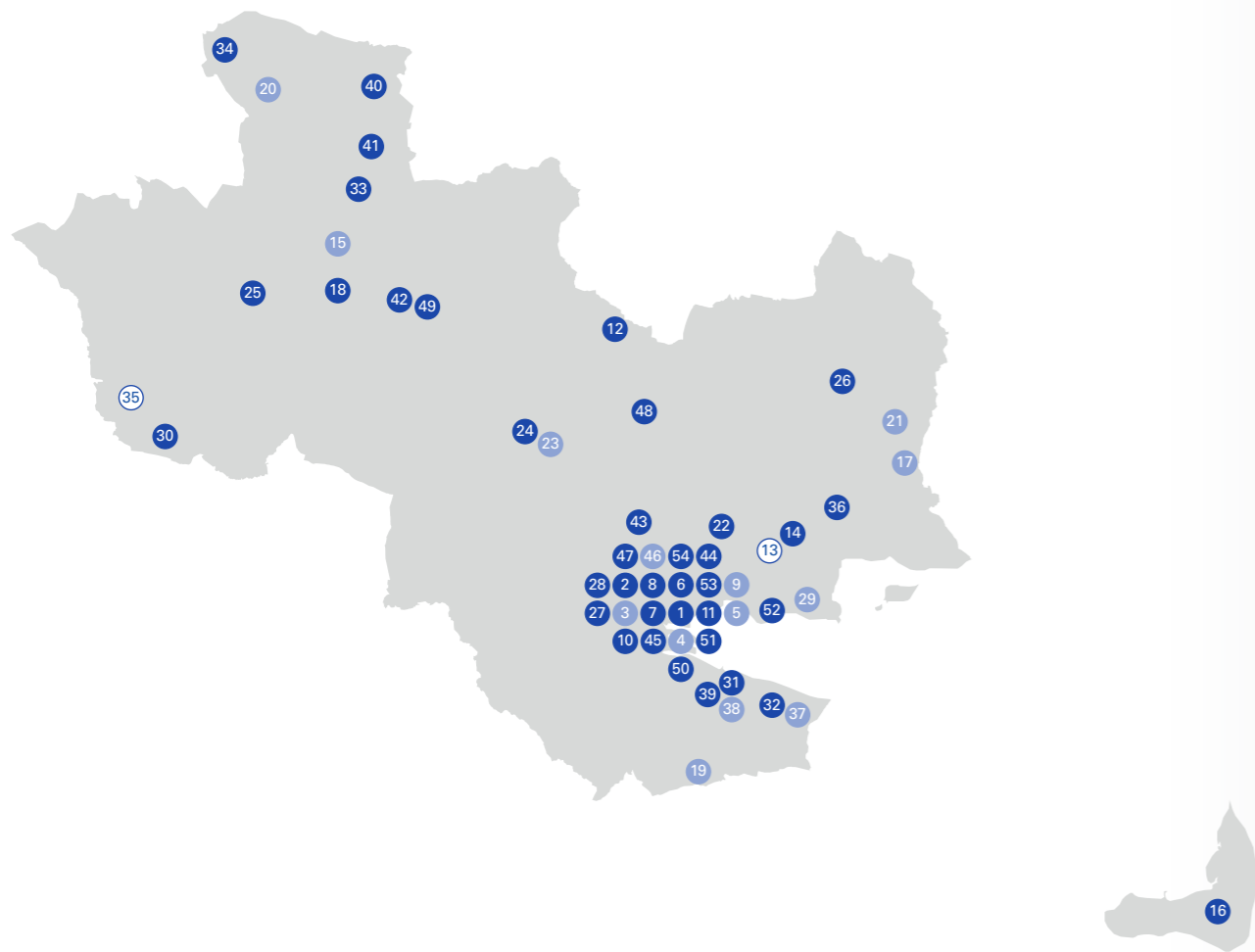

De bærende værdier knytter sig til parken med de store gamle træer og den oprindelige bebyggelse, der tilsammen giver kulturmiljøet en høj kulturhistorisk og integritetsmæssig værdi. Parkens bygninger har bevaret deres oprindelige udtryk samt en høj arkitektonisk værdi og bidrager til formidlingen af byparkens kulturhistorie.

Kulturmiljøet rummer flere kulturformidlende platforme, der sammen med parken udgør en velbesøgt attraktion med gode egenskaber inden for turisme og gode. I byparken ligger både Horsens Museum, Horsens Kunstmuseum samt friluftsscenen Lunden, hvor der afholdes koncerter og kulturelle arrangementer.

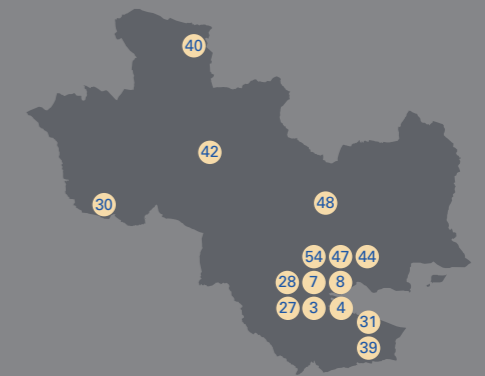
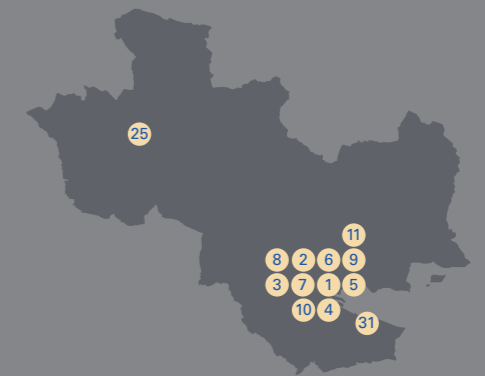
KULTURMILJØERNES SAMLEDE VÆRDI HORSENS KOMMUNE

- HØJ VÆRDI (VÆRDISUM 11-15)
- MIDDEL VÆRDI (VÆRDISUM 8-10)
- LAV VÆRDI (VÆRDISUM 3-7)

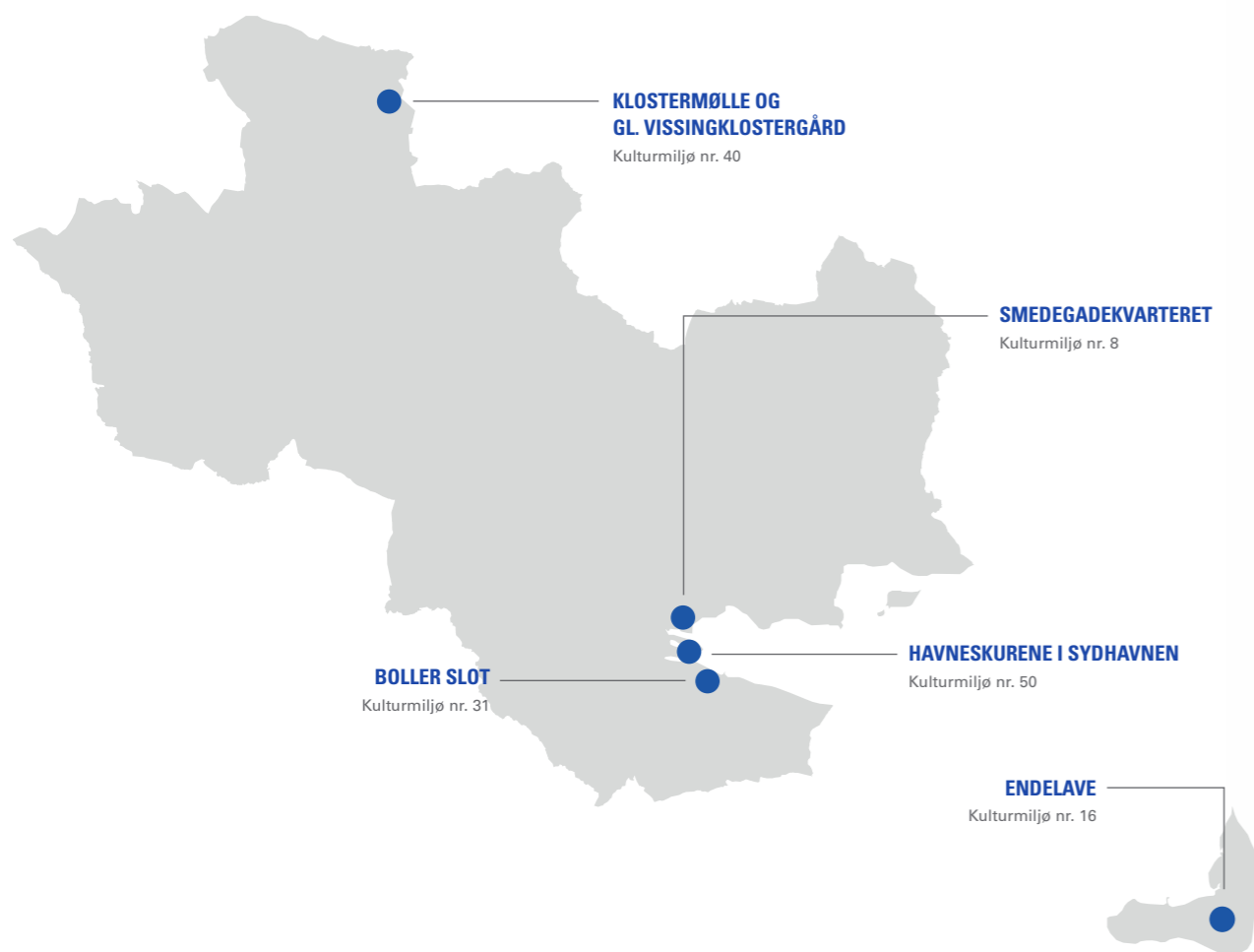
KULTURMILJØERNES EGENSKABER HORSENS KOMMUNE

- HØJ (VURDERING 4-5)

UDVALGTE KULTURMILJØER

HORSENS KOMMUNE

SMEDEGADEKVARTERET

Kulturmiljø nr. 8

Udvælgelsesgrundlag: Smedegadekvarteret er udvalgt på grund af sin høje kulturhistoriske værdi repræsenteret gennem de mange velbevarede baggårde med baghuse i bindingsværk, som afspejler fortællingen om den repræsentative forside og den industri- og håndværksprægede bagside, der er en vigtig del af Horsens' historie.

ENDELAVE

Kulturmiljø nr. 16

Udvælgelsesgrundlag: Endelave er udvalgt på grund af sin høje grad af integritet og kulturhistoriske fortællerværdi, som knytter sig til den bevarede landsbystruktur og den tydelige udskiftningsfigur samt Endelave Bys fine arkitektoniske kvaliteter i den oprindelige bebyggelse.

BOLLER SLOT

Kulturmiljø nr. 31

Udvælgelsesgrundlag: Boller Slot er udvalgt på grund af de høje bevarelsesværdier, der knytter sig til den bevarede ældre bebyggelse og dennes tydelige sammenhæng med landskabet, som tilsammen udgør en helstøbt og fortællende helhed, der afspejler slottets betydning for hele Horsens-egnen.

KLOSTERMØLLE OG GL. VISSINGKLOSTERGÅRD

Kulturmiljø nr. 40

Udvælgelsesgrundlag: Klostermølle og Gl. Vissingklostergård er udvalgt, fordi miljøet udgør en stærk repræsentant for vandmølleindustrien og vandkraften i Horsens Kommune. Samtidig rummer kulturmiljøet mange synlige, historiske lag med høj kulturhistorisk værdi på lokalt såvel som nationalt plan.

HAVNESKURENE I SYDHAVNEN

Kulturmiljø nr. 50

Udvælgelsesgrundlag: Havneskurene i Sydhavnen er udvalgt, fordi fiskerlejets ydmyge bebyggelse rummer mange historiske spor og udgør et autentisk kulturmiljø med en høj grad af identitet, integritet samt kulturhistorisk fortællerværdi.

LØSBLADE MED DE UDVALGTE KULTURMILJØER

Løsbladene indeholder en beskrivelse af kulturmiljøet, dets fortælling, bærende bevaringsværdier og status samt illustrationer i form af fotos og diagram.

SMEDEGADEKVARTERET

Smedegården forbinder Smedegade med de øvrige gårdmiljøer og har baghuse med høj arkitektonisk værdi.

BESKRIVELSE

I løbet af 1600-, 1700- og 1800-tallet voksede industri- og håndværkskulturen i Smedegade. Forhusene mod gaden var indrettet med butikker og boliger, mens der mellem Smedegade og Allégade opstod baggårdsmiljøer, som bl.a. har rummet jern-, tekstil- og tobaksindustri. Monberghus, Smedegården og Petersen og Sørensens Cigar- og Tobaksfabrik er gode eksempler på synlige spor efter denne industri. Miljøet omfatter desuden købmandsgårde som Generalsgården, synagoge, friskole, børneasyl, håndværkerforening samt stiftelsen St. Stefanshjemmet.

KULTURMILJØETS VÆRDIER

Miljøet rummer høj kulturhistorisk værdi, som knytter sig til de velbevarede industribygninger og købmandsgårde med tilhørende baggårdsmiljøer. Smedegade har tilmed en høj arkitektonisk og integritetsmæssig værdi repræsenteret gennem de mange gårdrum med baghuse i bindingsværk, som med deres skala og traditionelle materialeholdning skaber oplevelsesrige forløb.

BÆRENDE ELEMENTER

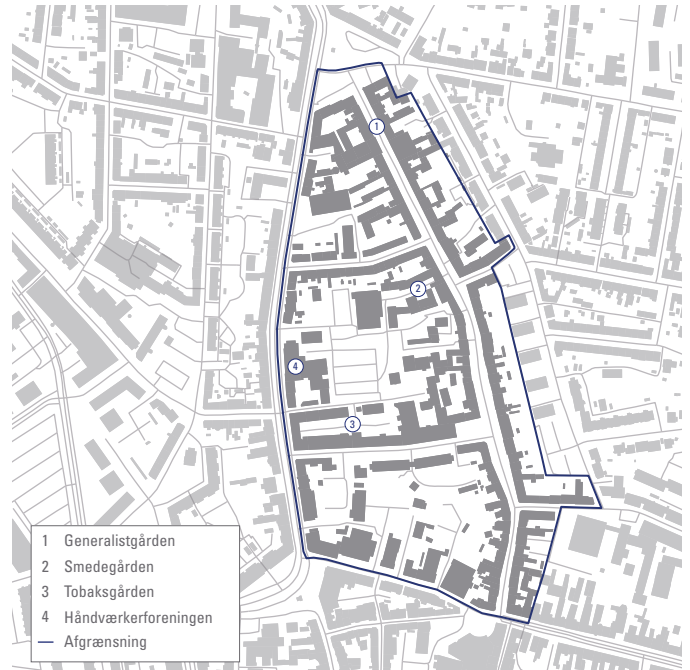
De bærende bevaringsværdier knytter sig til gadeforløbet med forhuse samt baggårdsmiljøer, hvoraf Generalsgården, Monbergs gård og Smedegården bør fremhæves. De afspejler fortællingen om gadens repræsentative forside og industri- og håndværksprægede bagside, som er en vigtig del af Horsens' historie.

KULTURMILJØETS EGENSKABER

Kulturmiljøet rummer særligt potentiale for formidling af byens industrihistorie, hvis baggårdene, som i dag fremstår skjulte, bliver åbnet op og aktiveret. Miljøet har i kraft af sin centrale placering i Horsens by gode forudsætninger for bosætning og erhverv.

BEMÆRKNINGER

Baggårdsmiljøerne opleves som velbevarede og stemningsfulde, mens facaderne mod Smedegade trænger til istandsættelse. Dette vil kunne styrke fortællingen om Smedegades forside og bagside. Flere af bygningerne er fredede og bevaringsværdige, og der findes lokalplaner med bevarende bestemmelser.

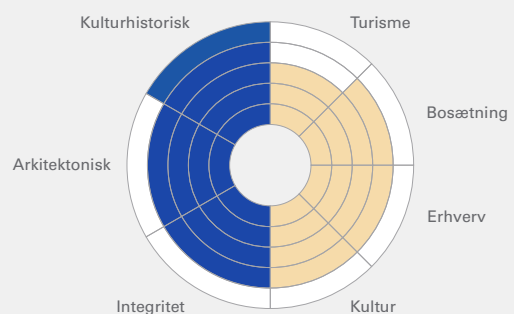

Afgrænsningen omfatter Smedegade, den østlige side af Allégade, tværgående gader samt baggårdsmiljøer.

Kommune:	Horsens Kommune
Omfang:	Kulturmiljø nr. 8
Kategori:	Bymiljø - Købstad
Udpeget i kommuneplan:	Ja
Emne i kommuneplan:	Urbane miljøer, Håndværk og tidligt industri
Adgangsforhold:	Offentlig adgang

● VÆRDISÆTNING

● EGENSKABER

SMEDEGADEKVARTERET

Generalsgårdens fuldmurede og pudsede gadefacade med pilastre vidner om Smedegades repræsentative forside.

Tobaksgården, hvor der i 1800-tallet var tobaksproduktion, forbinder Allégade med Smedegades gårdmiljøer.

Håndværkerforeningen fra 1885 udgør en prominent bygning i Allégades bebyggelse.

ENDELAVE

På Kongevejen, der er en af hovedvejene på øen, ligger et af de oprindelige bindingsværkshuse fra 1852.

BESKRIVELSE

Endelave ligger i Kattegat sydøst for Horsens Fjords udmundning. Øen har været beboet siden stenalderen og rummer mange oldtidsfund. Øen har oplevet omskiftelige ejerforhold indtil sidst i 1800-tallet, hvor øens bønder blev selvejere. Endelave By var i 1683 med sine 37 gårde den største landsby i den nuværende Horsens Kommune. Da farvandet blev ramt af ålegræs sygdom i 1925, fik det store konsekvenser for øens og Endelave Bys udvikling, som stagnerede og i dag fremstår som en yderst velbevaret landsby.

KULTURMILJØETS VÆRDIER

Den velbevarede landsbystruktur og den tydelige udskiftningsfigur medfører en høj grad af integritet og kulturhistorisk fortællelevardi og gør historien om det selvstændige øsamfund let aflæselig. Endelave By rummer desuden flere arkitektoniske kvaliteter, som især knytter sig til den oprindelige bebyggelse.

BÆRENDE ELEMENTER

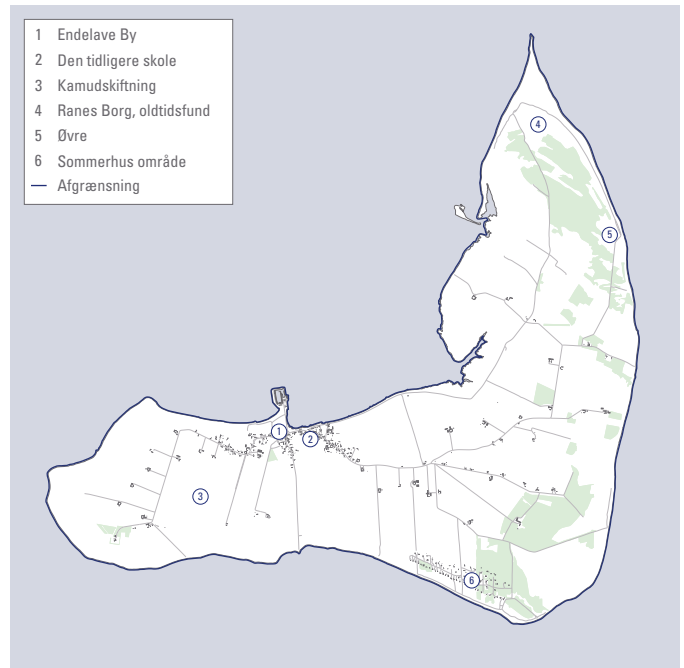
De bærende elementer udgøres af øens intakte landsbystruktur, vejstrukturen og kamudskiftningsfiguren, der understreges af diger og de udflyttede gårde. I landsbyen er de bærende elementer de to gadekær, den oprindelige bebyggelse, den betonstøbte vindmølle fra 1943 og kirken.

KULTURMILJØETS EGENSKABER

Endelave har gode forudsætninger for turisme og kultur, da øen byder på adskillige kulturhistoriske oplevelser, blandt andet de mange oldtidsfund, de naturskønne omgivelser og Kaninoen, der er en vandrerute, som går hele øen rundt. Et af øens kulturelle og sociale mødesteder er øens yngste skole fra 1905, der lukkede i 2018, og i dag drives af øboerne selv.

BEMÆRKNINGER

I planlægningen for Endelave er det vigtigt, at være opmærksom på landsby- og udskiftningsstrukturen såvel som naturområderne, således de kulturhistoriske fortællinger og øens integritet bevares, og samtidig sikrer plads til de besøgende, da de er øens primære indtægtskilde. Den nordlige del af øen, ved navn Øvre, er et Natura 2000-område, og resten af øen er under strandbeskyttelseslinjen.

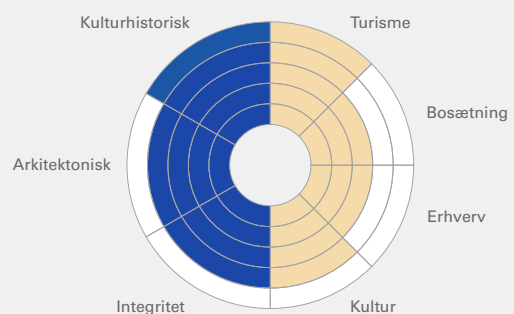

Kulturmiljøafgrænsningen omfatter øen i hele sin udstrækning med landsby, udskiftningsfigur samt naturområder.

Kommune:	Horsens Kommune
Omfang:	Kulturmiljø nr. 16
Kategori:	Bymiljø - Landsby
Udpeget i kommuneplan:	Ja
Emne i kommuneplan:	Endelave kystmiljø, landsby og rekreation, Kystmiljø, Ø
Adgangsforhold:	Offentlig adgang

● VÆRDISÆTNING

● EGENSKABER

ENDELAVE

Endelave By set med Endelave Kirke i baggrunden og to vandrende på vej mod landsbymidten.

Kaninoen er en vandrerrute, der går hele øen rundt. Dens navn refererer til øens mange fritlevende kaniner.

På Endelave finder man flere forskellige typerbebyggelse – fra firlængede gårde til små byhuse. De to affotograferede byhuse er fra henholdsvis 1827 og 1907.

BOLLER SLOT

Bollers firlængede hovedbygning fra 1500-tallet set fra slotsparken med den op til 1000 år gamle Boller-eg.

BESKRIVELSE

Omkring Horsens Fjord ligger en række godser, og Boller, som nævnes første gang i 1350, var det rigeste. Den nuværende hovedbygning er fra 1500-tallet og indgår i et firlænget rødstensanlæg med tegltag omgivet af vandfyldte grave. Bollers store avlsgård brændte i 1937, og i dag ses kun resterne af den østlige længe samt senere staldbygninger. Desuden indeholder miljøet gartneri, park og skov, som støder op til Horsens Fjord. Her findes endvidere Boller Mole og et fiskerhus. Bollers gods blev i 1930 solgt til staten, der udstykkede jorden til husmandskoloni og indrettede hovedbygningen til plejehjem.

KULTURMILJØETS VÆRDIER

Boller Slots høje værdier knytter sig til den bevarede ældre bebyggelse og dennes tydelige sammenhæng med landskabet i kraft af akser og alléer. Tilsammen udgør det en helstøbt og fortællende helhed, der afspejler slottets betydning for hele Horsens-egnen.

BÆRENDE ELEMENTER

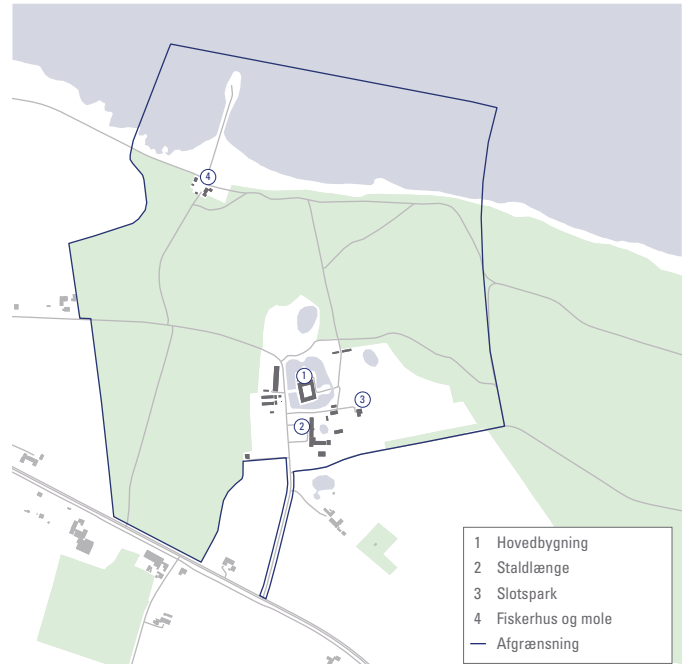
Kulturmiljøets bærende bevaringsværdier udgøres af hovedbygningens firefløjede anlæg, staldbygningerne og fiskerhuset samt til de fortællende, historiske elementer i landskabet som voldgraven, parken med Boller-egen, alléen og forbindelsen til skoven og fjorden.

KULTURMILJØETS EGENSKABER

Det velbevarede miljø omkring Boller slot rummer gode egenskaber for formidling af stedets lange, betydningsfulde historie. Placeringen nær skov og fjord skaber ligeledes gode vilkår for turisme, bosætning og rekreative formål.

BEMÆRKNINGER

Boller Slots hovedbygning er fredet og udlejes i dag til privat beboelse. Staldbygningerne syd herfor er ligeledes indrettet til boliger og har, ligesom fiskerhuset, bevaringsværdi 2. Landskabet omkring Boller er bevaringsværdigt og naturbeskyttet. Der er ikke adgang til hovedbygningen, men i sommerhalvåret er der offentlig adgang i den tilhørende park.

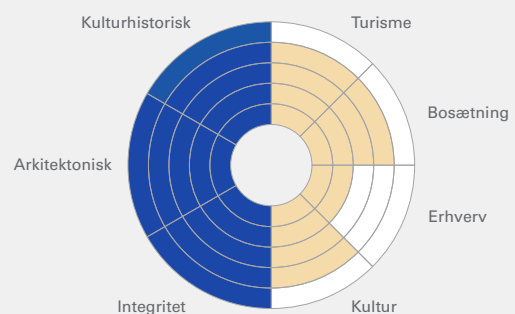

Afgrænsningen omfatter Bollers firefløjede hovedbygning med voldgrav, parken, alléen, staldbygningerne, fiskerhuset samt Boller Mole.

Kommune:	Horsens Kommune
Omfang:	Kulturmiljø nr. 31
Kategori:	Magt og tro - Slot
Udpeget i kommuneplan:	Ja
Emne i kommuneplan:	Boller Hovedgård, Institutionelt- og socialt miljø, Plejehjem
Adgangsforhold:	Delvist offentlig adgang

● VÆRDISÆTNING

● EGENSKABER

BOLLER SLOT

Fra slotsparken til fjorden løber en akse gennem skoven, som tydeligt viser forbindelsen mellem slottet og dets omgivelser.

I udkanten af Boller Skov ved fjorden findes et lille fiskerhus samt Boller Mole.

Hovedbygningen, som omkranses af vandfyldte grave, har gennemgået en større restaurering og er i dag private boliger.

KLOSTERMØLLE OG GL. VISSINGKLOSTERGÅRD

Foran Klostermølle ligger de originale slibesten, som har været brugt i produktionen af træmasse.

BESKRIVELSE

Klostermølle ligger placeret ved Mossø søbred, der er forbundet til Gudenåens hovedløb via et kanalsystem, gravet af munke i 1200-tallet. Klostermølle består af flere enkeltstående bygninger, blandt andet en hovedbygning fra 1800, møllen som er bygget på ruinerne af Voer Kloster og den karakteristiske, 90 meter lange tørrelade. Gl. Vissingklostergård er en firlænget gård, der ligger nordøst for Klostermølle på den tomte, hvor Vissing Kloster engang lå. Vissing Kloster var et benediktiner-nonnekloster fra ca. 1200-1450. Fra klostret er der fundet spor af munkestensmure og to middelaldergrave.

KULTURMILJØETS VÆRDIER

Klostermølle og Gl. Vissingklostergård repræsenterer mølleindustriens teknologiske udvikling siden middelalderen og rummer en høj grad af kulturhistorisk værdi og integritet. Munkenes kanalsystem er endnu tydeligt i landskabet og gør de kulturhistoriske lag let aflæselige. Møllebygningerne og tørreladen har høje arkitektoniske kvaliteter og udgør synlige vidnesbyrd om møllens betydning for området, hvilket gør kulturmiljøet til en stærk repræsentant for vandmølleindustrien og formidler af vandkraftens betydning for Horsens Kommunes kulturhistorie.

BÆRENDE ELEMENTER

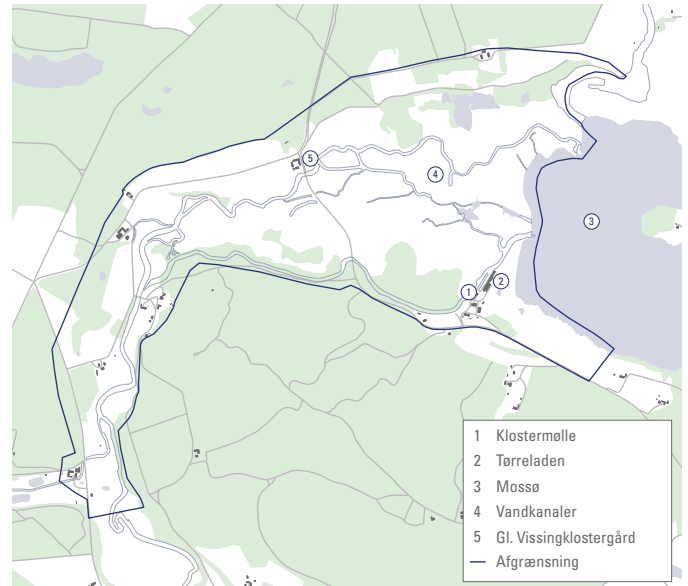
Kulturmiljøets bærende elementer udgøres af møllebygningerne, kanalsystemerne, tørreladen og Gl. Vissingklostergård, der ligger som en reminiscens fra Vissing Kloster. Kulturmiljøets stærke sammenhæng med det omgivende landskab udgør desuden en bærende bevaringsværdi.

KULTURMILJØETS EGENSKABER

Kulturmiljøets mange historiske lag giver gode egenskaber for kulturformidling, og de mange vandre- og kanoruter i det kuperede landskab omkring Gudenåen skaber gode forudsætninger for turisme. Der afholdes desuden årligt Mosstock Festival på Gl. Vissingklostergård.

BEMÆRKNINGER

Klostermøllens nuværende anlæg er fredet, og rummer i dag en natur-skole samt hovedsædet for Natur & Ungdom. Det anbefales at SAVE-registrere Gl. Vissingklostergård.

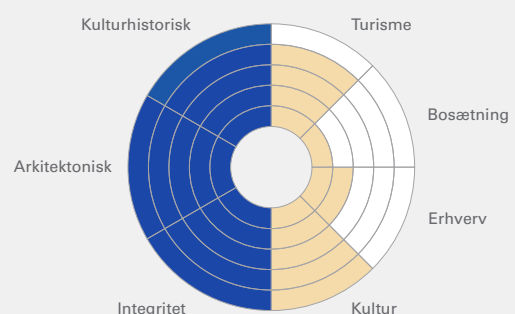

Kulturmiljøafgrænsningen omfatter Mossø søbred, Klostermølle, gl. Vissingklostergård kanalsystemet fra 1200-tallet. Der er taget udgangspunkt i den eksisterende kulturmiljøafgrænsning

Kommune:	Horsens Kommune
Omfang:	Kulturmiljø nr. 40
Kategori:	Landbrugsmiljø – Vand- og vindmølle Magt og tro - Kloster
Udpeget i kommuneplan:	Ja
Emne i kommuneplan:	Klostermølle og Gl. Vissingklostergård, Mølle miljø, Vandmølle
Adgangsforhold:	Offentlig adgang

● VÆRDISÆTNING

● EGENSKABER

KLOSTERMØLLE OG GL. VISSINGKLOSTERGÅRD

På billedet ses staldbygningerne, der hører til Klostermølle. I dag huser bygningerne en naturskole.

Gl. Vissingklostergård, der i dag er privat beboelse.

Den karakteristiske 90 meter lange tørrelade er opført i 1933 og har været en del af produktionen af pap helt frem til 1974.

HAVNESKURENE PÅ SYDHAVNEN

Skurene i Sydhavnen har selvbyggerkarakter, og stedet rummer en høj grad af autenticitet.

BESKRIVELSE

Havneskurene i Sydhavnen består af små selvbyggede fiskerskure. De varierer i udformning, størrelse og højde og udgør tilsammen et forskelligartet og stemningsfuldt miljø med nær kontakt til vandet. Miljøet opstod i mellemkrigsårene, og oprindelsen som fiskerleje samt forbindelsen til havnen ses i husenes udsmykning, som afspejler fiskerikulturen på stedet. I dag anvendes fiskerlejet primært som fritidsmiljø. Midt i miljøet, som har fået tilnavnet Klondyke, ligger en værkstedsbygning.

KULTURMILJØETS VÆRDIER

Fiskerlejet rummer mange historiske spor, og det er tydeligt, at det primitive skurmiljø er vokset ud af de aktiviteter, der findes på Sydhavnen. Det autentiske kulturmiljø udgør et lille selvstændigt samfund, som stadig rummer meget liv. Det rummer en høj grad af identitet, integritet samt kulturhistorisk fortælleverdi.

BÆRENDE ELEMENTER

Kulturmiljøets bærende bevaringsværdier knytter sig til skurbebyggelsen, som rummer alt fra simple træskure og skurvogne til større hjemmebyggede træhuse i to etager, de mellemliggende små, grønne fællesarealer, slæbestederne, bådene, bådebroerne samt udstyr og udsmykning, som eksempelvis fiskenet og skilte.

KULTURMILJØETS EGENSKABER

Skurmiljøet har egenskaber inden for formidling af kulturhistorien, som knytter sig til dette særegne sted samt fiskeriet omkring Horsens Fjord generelt. Kulturmiljøet har desuden potentiale for mindre kulturelle arrangementer.

BEMÆRKNINGER

Skurene ligger på lejet jord, hvilket gør dem særligt udsatte. Det anbefales at udarbejde en lokalplan eller rammebestemmelser for hele området for at beskytte miljøets særlige autenticitet og stemning. Midt i miljøet ligger en større værkstedsbygning, der ikke hører til skurbebyggelsen, men som er vigtig for helheden og bør bevares.

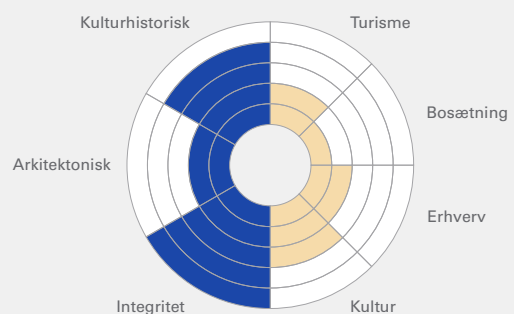

Afgrænsningen indeholder skurbebyggelsen, slæbesteder, bådebroer og værkstedsbygning.

Kommune:	Horsens Kommune
Omfang:	Kulturmiljø nr. 50
Kategori:	Kystmiljø - Fiskerleje
Udpeget i kommuneplan:	Ja
Emne i kommuneplan:	Fritidsmiljø, Havneskure
Adgangsforhold:	Offentlig adgang

● VÆRDISÆTNING

● EGENSKABER

HAVNESKURENE PÅ SYDHAVNEN

Gamle vejskilte, fiskenet og andet fiskeriudstyr pryder mange af skurene og giver stedet sin identitet som fiskermiljø.

Den skæve værkstedsbygning midt i miljøet harmonerer med den øvrige bebyggelse og bør bevares.

Mellem skurene findes små grønne fællesområder, som summer af liv.

